

ALL-LLAHU

xh.sh.

DR. MUSTAFA MAHMUD

Familjes sime me dashuri e respekt për të gjitha të përjetuarat në emër të Dini Islamit!
Përkthyesi

ALL-LLAHU NË ISLAM

Dielli perëndon.

Lulja vyshket

Çdo gjë ka pranverën e vet.

Çdo gjë ka vjeshtën e vet.

Shëndeti mbaron me sëmundje.

Jeta mbaron me vdekje.

Perandoritë krijohen dhe zhduken.

Kontinentet i gëlltisnin oqeanet.

Yjet në kozmos shpërthejnë dhe shkapërderdhen.

Bota reale që na rrethon është mashtruese dhe e ngjyrosur me ngjyra të ndryshme, sikur gënjeshtër. Lëviz drejt përfundimit dhe zhdukjes... Ajo është sikur vizatimi në ujë, sikur lara në rërë të cilën e fshijnë erërat.

All-llahu nuk është nga kjo botë... Ai është mbi të. All-llahu nuk mund të sëmuret, të plakët, të vdesë: nuk është e drejtë as fiktivisht Ta përfytyrojmë sikur gjërat tjera. Ai është i lartësuar mbi të gjitha.

Bota është mashtrim.

All-llahu është e vërteta.

Bota është kalimtare.

All-llahu është i përhershëm.

Bota është e ndryshueshme.

All-llahu është i pandryshueshëm.

Bota është e përkufizuar me kufijtë e kohës dhe hapësirës.

All-llahu është mbi kohë dhe hapësirë. Ai nuk reduktohet në vend, as në trajtë, nuk ka karakteristika të hapësirës. Nuk mund të thuhet se është poshtë ose lart, majtas ose djathtas, brenda ose jashtë.

Prandaj Ai nuk pushton kurrfarë trupi, nuk është trajtësuar me kurrfarë vëllimi, as nuk është personifikuar me çfarëdo formë apo trajtë.

Për arsye se është mbi kohë, Ai nuk ka as kohën e vjetërsisë, nuk ka fillim as mbarim, nuk ka të kaluar, të tashme as të ardhshme... por, Ai është pranishmëria absolute, e tashmja e pandërprerë dhe vazhdimi i amshueshëm i paraqitur përgjithmonë në fenomenalen (*shehadet*) dhe transcendentalen (*gajb*).

Nuk është e drejtë që për Të të themi se rritet, zhvillohet, plakët, bëhet më i madh, më i fuqishëm, më i plotë... sepse Ai është gjithnjë i përkryer.

Meqë është i privuar nga koha dhe hapësira, Ai nuk lëviz dhe nuk translocohet, por gjendet në qetësi të përgjithshme dhe në gjendje të qëndrueshmërisë, ndërsa çdo gjë rreth tij është e trazuar. Kjo është domethënia e fjalës "*Es-Samed*", i Qëndrueshëm dhe i Përhershëm. Për këtë Ai është strehim dhe siguri në detin e trazirave të cilit shpirtrat ia hedhin spirancat e veta, sikur anija që ndalet dhe hedh spirancën e vet në fundin stabil që nga fortësia e tij ta fitojë stabilitetin e vet. Ai është strehim të cilit çdo gjë i drejtohet. Ne jemi të vënë në pranga (me kohë dhe me hapësirë).

All-llahu është i lirë (i amshueshëm dhe jopërfundimtar). Ai nuk ka fillim, nuk ka fund, nuk ka kufij.

Ai është “*El-Latîf*” përsosurisht i butë, i patrup, i papeshë, jomaterial.

Kjo është domethënia e fjalës “*El-Latîf*”, përkatësisht fshehtësia e vërtetë.

“*El-Latîf*” është ai që nuk ka trup, peshë as vëllim që e paaftësojnë. Së këndejmi, Ai, në çdo kohë, në fshehtësi dhe në mosshikueshmëri, penetron në çdo gjë me pranishmërinë e plotë me çdo gjë: Nuk e arrijnë sytë, kurse Ai i arrin ato... Ai është me ne kudo që të jemi. Është krejtësisht me ne, por ne nuk e shohim, sikur që askush nga ne nuk e sheh dritën e syve të vet. Na është më i afërt se gjaku në damarët tanë.

Ai është “*Vâhid*” (Një)

Ai është ai që të krijon fitim

Ai është ai që të krijon dëm

Ai është ai që akrepi ia jep helmin

Ai është po ai i njëjti që trëndafilin i jep aromë

Ai është një subjekt i njëjtë që i bën të gjitha këto gjëra

Ai është “*El-Vâhid*” (Një)

Ai është “*El-Ehad*” (I Vetmi)

Në domethënien *I Vetmi* nuk do të thotë çka edhe Një.

Nga fjala Një kuptojmë të qenurit një të subjektit, *pranë* llojlojshmërisë së veprave të shumta. Bërësi i tyre është gjithnjë Një.

Të qenurit një është atribut i këtij Një-shi.

Ai është Një, përkatësisht nuk ndahet, nuk copëtohet, nuk mund të bëhet diç ose pjesë, nuk ka kundërshtar as rival... Plotënia, mangësia dhe rritja nuk janë karakteristika të Tij.

Ai nuk u nënshtrohet analizës e sintezës, ndarjes dhe bashkimit.

Ai është Një në qenien e vet. Kjo do të thotë se Ai nuk copëtohet në vete, nuk është në kundërshtim dhe nuk kundërshtohet, por tek Ai kundërshtitë takohen (*El-Xhebbâr, Err-Rrahîm, El-Muizz, El-Mudhil-l, En-Nâfi’, Ed-Dârr* - I Fuqishmi, Mëshirëploti, I Cili lartëson, I Cili nënçmon, I Cili krijon fitimin, I Cili krijon dëmin) në një unitet të atillë të përkryer ku nuk ka kontrast as konflikt. Prej këtu edhe emrat e Tij “*Es-Selâm*” dhe “*Es-Samed*” (Paqja dhe Ekzistenca e përgjithshme). Në Të nuk ka ndryshime, krahas asaj që përmban kontraste; tek Ai nuk ka luftë, edhe pse përmban kundërshtitë... Ai është “*Es-Selâm*” (Paqja).

Ai është “*El-Hajj*” (I Gjalli).

Është i Gjallë vetvetiu dhe nuk ka nevojë për krijues i cili do t’i japë jetë. Ai jeton me jetë të përsosur, ashtu që nuk mbështetet në tjetrin, që është në kundërshtim të plotë me jetesën tonë të mangët, e cila nuk mund të ekzistojë pa ndihmën e Tij.

Ai është “*El-Kajjim*” (I Cili mban çdo gjë). Ai çdo gjë e mban të gjallë dhe u jep jetë jo të gjallëve.

Çdo gjë ekziston varësisht nga All-llahu.

Yjet në kupën qiellore i mbajnë ligjet e Zotit, kështu që edhe ato janë të varura nga Ai. Drurët rriten varësisht nga Ai dhe me ndihmën e tij, gjë që manifestohet në aspekt të dritës, diellit, ujit dhe tokës.

Ne çdo ditë ekzistojmë të varur nga Ai dhe me ndihmën e Tij.

Shohim me ndihmën e Tij, dëgjojmë me ndihmën e tij... me anë të dhuntive që na ka dhënë. Tërë kozmosi ia ka borxh ekzistimin e vet All-llahut. Ai mban çdo gjë.

Ai do të na ringjallë në Ditën e gjykimit.

Ai me kujdesin e Vet përfshin çdo gjë në këtë botë, prej atomit deri në kozmos. Ai është I Gjithëmundshmi.

Ai është “*Es-Semî’*” (I Cili dëgjon në mënyrë të përsosur), pa organe të dëgjimit... Ai dëgjon vetvetiu.

Ai është “*El-Besîr*” (I Cili sheh) pa pamje, pa sy dhe pa nerva të shqisës së të parit. Ai sheh vetvetiu.

Ai është “*El-Mutekel-lim*” (I Cili flet) pa konsonante, pa fjalë, pa gjuhë dhe pa buzë. Ai flet vetvetiu. Na i dërgon kuptimet të cilat ne i dëgjojmë në gjuhën në të cilën do Ai.

Ai është “*El-Evvel*” (I Pari). Ka ekzistuar para kohës dhe para krijimit të botës kur asgjë s’ka pasur.

Ai është “*El-Âhir*” (I Fundit). Do të ekzistojë kur të mbarojë koha, kur të arrihet fundi i botës dhe çdo gjë t’i kthehet Atij.

Ai është “*El-Bâki*” (I Amshueshmi). Ai do të mbetet edhe pasi të zhduket çdo gjë.

Asgjë s’është para Tij, asgjë s’ka pas Tij.

Ai është “*Edh-Dhâhir*” (I Quartë) sipas veprave të Tij.

Ai është “*El-Bâtin*” (I Fshehtë) sipas qenies së vet.

Ai është “*El-Muntekim*” (Hakmarrës) ndaj nesh e jo ndaj Vetes.

Ai është “*El-Xhebbâr*” (I Fuqishëm) ndaj tiranëve.

“*El-Mudhil’l*” (Nënçmues) ndaj atyre që meritojnë nënçmim. “*El-Mutekeb-bir*” (I Lartësuar dhe i Madhi) ndaj mendjemëdhenjve. Ai që i ka këto virtyte, vërtet meriton lartësim dhe madhësi.

Madhëria i takon vetëm Atij.

Atij i takon madhësia në qiej dhe në tokë.

All-llahu në një hadith kudsij thotë:

“*Madhëria është veshja ime, kurse madhësia është mbulesa ime dhe kush m’i konteston ato, do ta shkatërroj*”.

Ai është vërtet “*El-Adhîm*” (I Madhi), sepse i plotëson kushtet e madhësisë dhe lartësimin.

Pos kësaj Ai u shpreh dashuri atyre që i janë të dashur dhe gjithnjë u kushton kujdes, bujari dhe mëshirë. Ai është “*El-Hannân*”, “*El-Mennân*” (I Përdëllueshmi, Mirëbërësi).

Dënimi i tij është pjesë e mëshirës së Tij. Ai është “*Err-Rrahmân*” (I Gjithëmëshirshmi) i cili denjon që të zgjojë, të qortojë dhe të mësojë. Ai është “*Err-Rrahîm*” (Mëshirëploti) i cili jep mëshirën e Vet atëherë kur këtë e do... Mëshira e Tij gjithnjë është mbi zemërimin e Tij... Ai dërgon të dërguarit dhe librat dhe i tregon shenjat e Veta të qarta në qiej dhe në tokë për akëcilin që shikon... Vetëm pas kësaj pason dhënia e llogarisë, pas kësaj agon Dita e gjykimit, dita e zemërimit për atë që e meriton zemërimin... Ai është “*Es-Sabûr*” (I Durueshmi) dhe nuk nxiton me dënimin. Ai jep rast të ri, e vazhdon afatin... Ai është “*Et-Tevvâb*” dhe “*El-Gaffâr*” (pranon pendimin dhe fal) për çdonjërin që pendohet dhe që i kthehet.

Ai është “*El-Vâsi*” (I Pakufishmi dhe Gjithpërfshirësi).

Di shumë.

Fal shumë.

Mëshira e tij është e pafund.

Ai është i pafund dhe absolut.

Melekët (engjëjt) i flasin:

“Zoti ynë, çdo gjë e ke përfshirë me mëshirën dhe dijen Tënde, prandaj fali ata që pendohen dhe e ndjekin rrugën Tënde!”

Melekët flasin vetëm sipas shpalljes, urdhrit dhe fjalës së Tij...

Ai është burim i mëshirës dhe bujarisë. Ai frymëzon me falje dhe pendim.

Atij i qoftë falënderimi, “*Dhu-l-Xhelâli ve-l-ikrâm*” (Atij që i përket madhëria dhe respekti).

Shkronjat dhe fjalët nuk kanë aftësi, kurse mendimet dhe kuptimet s'ia dalin dot që të arrijnë në vendin e Tij të paarritshëm ku gjendet.

Aty “ku” nuk është më “ku”.

Aty “tek” nuk është më “tek”.

Aty ndalet mendja.

Aty heshten gjuhët.

Thahen penat.

Përmbysen fletët.

Koha dhe historia nuk lëvizin horizontalisht, por në rrahë. Historia përsëritet në cikle. Dita përsëritet gjatë ndërrimit të pandërprerë të ditës dhe të natës. Stinët vjetore pasojnë njëra pas tjetrës, dhe ato, duke u përsëritur në intervale të caktuara kohore, na sjellin kohën e njëjtë, korrijen e njëjtë dhe sëmundjet e njëjta të kohëpaskohshme.

Edhe vetë njeriu, i cili është herë në ëndërr, e herë në zhgënjendërr, ndien se edhe ai sillet në rreth... Fillon që ta kryejë, pastaj e kryen që ta fillojë, atëherë fillon rishtazi, dhe përfundon që sërish të fillojë.

Kjo e vërtetë edhe ia ka hapur sytë para konkludimit të qartë se do të vdesë që të lindet, dhe se vdekja nuk është gjë tjetër pos ndarje nga trupi, e cila është e ngjashme me fenomenin e nxjerrjes së përkohshme të gjarprit nga zhargu dhe të insektit nga membrana, fenomene që për çdo ditë vërehen në natyrë, që kohë pas kohe të bëhet ripërtërirja dhe rimëkëmbja.

Kjo është natyra dhe karakteristika e krijimit.

Nga Kur'ani kuptojmë se kjo, po ashtu, është atribut i Krijuesit.

Nga emrat e Tij të bukur lexojmë se Ai është "*El-Mubdiu ve-l-Muîdu*" (Ai nga fillimi krijon dhe pas vdekjes në jetë kthen).

Domethënia e parë e këtyre fjalëve që na kujtohen është se Ai është Krijues i kësaj dhe botës tjetër, se do të na ringjallë pas vdekjes dhe se na pret kthimi.

Domethënia e dytë e plotëson të parën, d.m.th. se ky është ligj i Krijuesit në krijimin e Tij dhe se çdo gjë në mbretërinë e Tij sillet sipas ligjeve të caktuara të fillimit, të kthimit dhe lëvizjes në cikle.

Akëcila nga këto dy domethënie e konfirmon tjetrën. Ciklet e fillimit dhe kthimit, që i vërejmë rreth nesh, vetëm konfirmojnë se vdekja assesi nuk do të thotë fund, por mbarim i një periudhe pas së cilës menjëherë pason tjetra; ajo është, në të vërtetë, sikur ëndrra që zgjat një kohë të caktuar e pas së cilës zgjohemi.

Ngjashëm është edhe me të folurit për ringjalljen, konfirmimin e së cilës e gjejmë në ringjalljen e gjelbërimit dhe zgjimin e natyrës çdo pranverë, pas plogështisë dimërore. Ai është "*El-Mubdiu ve-l-Muîdu*" (Krijon nga fillimi dhe pas vdekjes në jetë kthen). Është Ai që nga fillimi krijon, pastaj pas vdekjes sërish kthen në jetë, që për Të është edhe më lehtë.

Kthimi në jetë gjithnjë është më i lehtë se krijimi i vërtetë.

Ai është "*El-Muhji ve-l-Mumîtu*" (I Cili jep jetën dhe vdekjen).

"Ai bën që farat dhe bërthamat të mugullojnë".

Kokrra pëlçet që nga ajo të shfaqet vegjetacioni i ri.

Fara pëlçet që nga ajo të rritet druri.

Bërthama e qelizës me rastin e çdo cikli të shumëzimit ndahet dhe nga një qelizë bëhen dy.

Bërthama atomike shpërthen ashtu që nga ajo të krijohen atome të reja, me ç'rast lirohet sasi e madhe e energjisë.

Shpërthimi gjithnjë është fillimi i ciklit dhe fillimi i lindjes.

Ndarja dhe veçimi pasojnë gjithnjë pas tërësisë.

“A nuk po shohin jobesimtarët se qiejt dhe toka kanë qenë një tërësi, dhe Ne i kemi ndarë ato”. (El-Enbija, 30).

Përkatësisht kanë qenë një materie, mjegullirë e gaztë, e cila është ndarë në komplekse të mëdha nga të cilat janë krijuar Dielli, Toka dhe yjet me atmosferat e veta.

Kjo është tradita dhe ligji i Tij në krijim.

Ai është “*El-Mubdiu ve-l-Muîdu*” (Krijues i çdo gjëje nga fillimi dhe Ai pas vdekjes kthen në jetë).

Ai është “*El-Mukaddim ve-l-Muehhir*” (I Cili çon përpara dhe lë pas dore).

Ai u cakton afate të gjitha sendeve.

Ai e shtyn vdekjen deri në çastin e caktuar.

Ai është Krijues i kohës së tërësishme.

Ai i ka krijuar shkaqet që shpien deri te rezultatet e caktuara dhe ka bërë që ato shkaqe t’u paraprijnë rezultateve të cilat pasojnë menjëherë pas tyre.

Ilaçin e ka bërë mjet shërimi.

Për arsye se Ai është shkak i të gjitha shkaqeve, Ai është “*Esh-Shâfi el-Muâfi*” (Ai që shëron dhe mjekon) e jo ilaçi, sepse Ai është vullneti absolut i cili qëndron pas të gjitha shkaqeve... Nëse përmirësimi i shëndetit është vullneti i Tij, ajo gjë do të arrihet me ilaç, operacion ose me çfarëdo mënyre tjetër. Mirëpo, nëse ajo nuk është në qëllimin e Tij, me siguri nuk do të ndihmojnë as mjekësia e as ilaçi, sepse Ai është e vërteta e plotë, ndërsa fenomenet tjera janë mjetet e Tij fanitëse.

Të gjithë ne, megjithatë, gjurmojmë për këto shkaqe, sepse kjo është traditë e Tij të cilën e ka vendosur në tokë.

Ka bërë që angazhimi dhe vullneti i fortë të jenë shkak i suksesit, prandaj për atë që e dëshiron suksesin është e domosdoshme që ta kërkojë me angazhim, zell dhe vullnet të fortë.

Nuk mund të themi se sukcesi është paracaktuar nga fillimi. Përse atëherë vigjëlojmë aq net dhe punojmë me zell? Ky është të kuptuarit e gabuar të fatit... Ligji i Zotit është edhe caktimi i Tij ... Sipas ligjit të Zotit, i cili edhe ne na ka nënshtruar, vullneti i fortë është dukuri përcjellëse dhe parakusht i suksesit.

Ai është “*Err-Rrekîb*” (Ai që përcjell çdo lëvizje)... “*Esh-Shehîd*” (Dëshmitar i çdo gjëje). Ai e di të fshehtën dhe sekretin, i di mendimet dhe i sheh “shikimet e palejuara”. Atij asgjë nuk mund t’i përvidhet, sepse Ai çdo gjë dëgjon, çdo gjë sheh dhe çdo gjë di. Në dijen e Zotit nuk ka vend për dyshim... Për këtë shkak njëri nga emrat e tij është “*El-Mu’min*” (I Cili e konfirmon premtimin dhe ofron sigurinë), sepse të gjitha njohjet e Tij janë të sigurta dhe të vërteta... Pos kësaj Ai është strehim dhe shpëtim.

Ai është “*El-Vekîl*” (Për çdo gjë kujdeset dhe brengoset), sepse çdo gjë ndodh sipas lejes së Tij dhe të gjitha gjërat i janë lënë Atij.

Ai është “*El-Muhejmin*” (Mbi çdo send qëndron me vigjilencë), sepse nuk ka vullnet mbi vullnetin e Tij, nuk ka vullnet paralel me vullnetin e Tij, nuk ka askush që mund ta kontestojë vendimin e Tij, nuk ka askush që mund të bëjë vërejtje në caktimin e Tij.

Ai është “*Es-Sabûr*” (I Durueshmi) ndaj shërbëtorëve të vet, u jep furnizim dhe jetë edhe krahas asaj që ata e mohojnë dhe nuk e pranojnë... Ai, pa nxitim, secilin send e lë për kohën e tij, i jep përparësi atij që përparësia i nevojitet, kurse e prolongon atë që mund të shtyhet. Tërë këtë Ai e bën me urti dhe durim të madh.

Ai është “*Esh-Shekûr*” (Mirënjohësi) i cili dhjetëfish shpërblen për veprat e mira... Kjo është mirësia dhe simpatia skajore... Qoftë i falënderuar! Nuk ka kufij për bujarinë e Tij, nuk ka fund për dashurinë e Tij. Asnjëri nga ne s’ka pse të mos i falënderohet, sepse

nuk mund t'i numërojë begatitë e Tij që na i ka dhënë, as që mund të arrijë t'i kuptojë të gjitha veprat e Tij.

I Dërguari i All-llahut në lutjen e tij thotë:

“I lavduar je, o Zot! Nuk mundem që mos të të falënderoj... Ti je i atillë si i ke bërë miradi vetvetes”.

Askush nuk mund t'i falënderohet All-llahut, duke përfshirë çdo gjë, pos All-llahu...

Askush nuk e njeh All-llahun, pos All-llahu... Për këtë falënderimi ynë është falënderim nga aspekti i pafuqisë... Kurse, falënderimi i All-llahut është falënderimi nga aspekti i njohjes, gjithpërfshirjes, përvojës dhe fuqisë.

All-llahu është “*El-Melik*” (Sundues absolut) i të gjitha botëve, i cili me qenien dhe atributet e veta nuk ka nevojë për asgjë ekzistuese, derisa çdo gjë, nga atomi deri te galaktika, ka nevojë për Të. Ai me anë të ligjeve të veta mban çdo send dhe me urtinë e vet drejton çdo gjë.

Njeriu është sundues i vogël... Ushtarët e tij janë lakmia, urrejtja dhe epshi, ndërsa ihtarët e tij janë gjuha, sytë dhe duart. Nëse ai sundon me ta e nuk sundojnë ato me të, nëse ato i nënshtrohen këtij, e nuk u nënshtrohet ky atyre, e arrin shkallën e sunduesit në botën e vet të vogël, në trup. E nëse sundimi i zgjerohet dhe mundet pa njerëzit të cilëve ai u nevojitet, bëhet sundues në këtë botë, që është shkalla e pejgamberit, siç thotë Imam Gazaliu.

Mirëpo, ai gjithnjë është i udhëzuar nga All-llahu; nuk ec, nuk merr frymë dhe nuk jeton pa ndihmën e tij.

Njëherë një princ i tha një mistiku të varfër:

“Më thuaj ç'të nevojitet?”

Kurse i varfri u përgjigj:

“Nga ti të kërkoj, kur unë i kam dy shërbëtorët e mi që janë zotërinjtë e tu? Unë i kam fituar ata, kurse ata ty, unë i posedoj ata, kurse ata ty”.

Princi, në këtë, pyeti:

“E kush janë këta?”

“Lakmia dhe epshi” - u përgjigj mistiku.

All-llahu është “*El-Kuddûs*” (I Shenjti). Ai është i pastër dhe i privuar nga çdo krahasim me të cilin ne do të mundnim me fantazi ta paraqesim dhe me imagjinatë ta ekspozojmë. Ai nuk është vetëm larg nga atributet e mangësisë sonë, por është, po ashtu, i privuar edhe nga atributet e përsosurisë sonë, e cila është mangësi në raport me qenien e Tij! Të flitet për “Të Shenjtën” se është privuar nga të metat është afër të folurit pa përgjegjësi... Korrekte është të themi se Ai është i pastër nga të gjitha atributet që neve na kujtohen, e ku bëjnë pjesë edhe atributet e përsosurisë sonë.

Për këtë arsye afrimi i emrit të këtillë All-llahut kërkon që shpirti të pastrohet dhe të privohet nga të gjitha negativitetet, dhe nuk u vihet pas epsheve, nuk i jepet zemërimit, nuk vrapon pas pasurisë, nuk u dorëzohet dëfrimeve, ushqimeve, veshjes, skenave.

Sikur t'i ofrohej xhenneti dhe begatitë e tij, do të abstenonte nga dëshira e madhe për Krijuesin e vet... Nga e tërë bota, e kënaq vetëm Krijuesi i tij. Sipas madhësisë së kërkesës matet edhe madhësia e shpirtit.

All-llahu është “*El-Hâkim*” (Gjyqtar) i cili çdo gjë e ka bërë me urtësi dhe çdo gjë ngahershëm e ka caktuar. Ai ka vendosur ligje, raporte dhe rregulla të forta stabile, sipas të cilave lëvizin botët materiale.

Sikur që ndërtesa së pari ekziston në aspekt të projektit dhe botëkuptimit intelektual në kokën e inxhinierit, ashtu edhe çdo gjëje që ndodh në këtë botë, i ka paraprirë dija në

amshueshmëri... Konstrukti i kozmosit është i ndërtuar në pajtim me vullnetin dhe urtësinë e Zotit... Zoti është Ai që çdo gjë me urtësi e ka krijuar, pastaj e ka udhëzuar. Çdo gjë që hyn në ekzistencë, hyn në dyer të domosdoshmërisë dhe është e detyrueshme që të ndodhë në bazë të caktimit të amshueshëm dhe të pashmangshëm... Për këtë nuk ka nevojë për brengosje. Njeriu është i obliguar që ta arrijë furnizimin e shpirtit të qetësuar dhe të mendjes së qetë... Kjo nuk do të thotë që të bëhet përtac e pasiv, duke u mbështetur në atë që i është caktuar dhe gjykuar. All-llahu na ka sqaruar se Ai suksesin e jep atëherë kur përmbushen kushtet e Tij. Në hadithin e Pejgamberit tonë qëndron: “Dhe punoni çdonjëri atë që ju është e lehtë dhe për çka jeni të predisponuar”.

Nuk ka sukses pa punë!

Ky është bazamenti i ligjit të Zotit.

All-llahu e jep ose e merr suksesin, tashmë sipas meritës së çdo pjesëmarrësi, kjo d.m.th. lehtësim ose vështirësim.

Ai është “*El-Kâbid*” (Ai që shtrëngon). “*El-Basit*” (Ai që jep dhe ofron).

Ai i merr shpirtrat, jetët dhe zemrat.

Ai i siguron kushtet e përparimit.

E tërë kjo ndodh dhe lëviz në kufijtë e një urtësie të lartë.

Ai është “*El-Hakîm*” (I Urti) i cili i realizon gjërat më të vlefshme me mjetet më të mira.

Ti, unë dhe të gjithë udhëtarët e kësaj anije kozmike që quhet Tokë, e dimë se ajo, së bashku me planetët tjerë të sistemit diellor, tashmë me miliona vjet depërton nëpër kozmos... Kurse Dielli, në shoqëri të qindra mijëra milionë yjeve tjerë formon, duke lundruar, qytetin, emri i të cilit është galaktikë... Ka edhe me qindra mijëra miliona galaktika të cilat sikur kjo, lundrojnë në gjatësinë dhe gjerësinë e padukshme dhe të pafund të kozmosit.

Vetëm një shikim në qiell dhe në këtë arkitekturë kolosale kozmike, gjatë natës së errët e të qetë, nxit *mahnitje*.

Ku po shkojmë?

Ç'është fundi?

Kush është ai që e ka krijuar?

Si?

Përse?

Shkenca na thotë se kjo arkitekturë gjigante me gjithë madhështinë dhe madhësinë e vet është ndërtuar nga një element dhe një materie, se e tëra është projektuar në një stil dhe sipas një plani dhe se u është nënshtruar ligjeve të njëjta.

Kurse arsyeja do të na thotë se është e domosdoshme dhe e nevojshme që krijuesi dhe arkitekti të jenë një.

Nëse kthehemi dhe e hedhim shikimin mbi tokën dhe mendojmë për fenomenet e saj, jetën, florën, faunën, njeriun..., do ta gjejmë gjënë e njëjtë, ligjet e njëjta, një materie, një element, një stil dhe një plan në çdo gjë.

Ai që e ka ndërtuar qiellin, është po Ai që drurit ia ka dhënë gjethin... Ai është i cili akrepit ia ka dhënë helmin, trëndafilin erën e këndshme, njeriut arsyen.

Ai është Ai që çdo gjë e ka krijuar nga qelizat reciprokisht të ngjashme... po ashtu sikur që shtëpitë ndërtohen nga materiali i njëjtë.

Uniteti i ligjeve arkitektonike na konfirmon edhe unitetin e Krijuesit i cili pavarësisht e ka ndërtuar çdo gjë dhe në punën e të cilit nuk ka pasur pjesëmarrje dorë tjetër, pos e Atij.

Ky është Ai, All-llahu.

Një i Vetmi.

Ai është Krijuesi i mirëfilltë dhe nuk ka rival.

Nuk mund të themi: "E kush e ka krijuar Atë?"

Krijuesi i vërtetë nuk mund të jetë i krijuar.

Ai krijon nga asgjë, krijon me fjalën: "*Bëhu!*" dhe bëhet.

Të gjitha krijesat janë fjalët e Tij.

Fjalët e Tij janë të pashtershme.

Në fillim jemi krijuar në mbretërinë qiellore në formë shpirtrash... Ka qenë kjo në botën e urdhrave... Në botën e fjalëve... Edhe para shfaqjes në mitrën e nënës.

Pastaj na ka çliruar dhe na ka dhënë të drejtë në ekzistencë, ngjashëm me mbretin i cili *ndan* medaljen, e ai që e ka fituar medaljen, fiton të drejtën ta bartë. Ai është "*El-Bâriu*" (I Cili bukur krijon).

Në mitrën e nënës na ka trajtësuar në formën materiale... Ai është “*El-Musavvir*” (I Cili jep formë)

E në këtë botë shpirtrat tanë janë paraqitur në formën që ka dëshiruar Ai.

Kemi zbritur nga bota “*e urdhrave*”, bota e fjalëve të Zotit, në botën e “krijimit”, ku çdo fjalë është bërë formë dhe ku vullneti i All-llahut, përkatësisht shpirti i krijuar, është bërë trup që lëviz.

Ai është “*El-Vehhâb*” (Dhurues i pashtershëm) i cili dhuratat dhe mirënjohjet e Veta i jep pakufishëm dhe me bujari, dhe nuk pret që t’i kthehen.

Mirëpo, njeriu dhuron me qëllim të caktuar; pret shpërblim, eviton fatkeqësinë, kërkon mirënjohje, dëshiron të arrijë famë ose të mbahet mend. Ai edhe All-llahun e adhuron nga frika nga xhehennemi i Tij, ose që shpreson në xhennetin e Tij, ose, në rastin më të mirë, nga dëshira që Ta shohë, gjë që sërish paraqet fatin më të madh, dhe nuk ka vlerë, fat dhe shpërblim më të madh nga shikimi në qenien e All-llahut, nga afërsia dhe jeta e tij në shoqërinë e Krijuesit të madhëruar.

Njeriu nuk është privuar kurrë nga interesi i caktuar dhe nuk mund të jetë “Dhënës i pashtershëm” sikur All-llahu.

Njeriu nuk jep nga vetvetja, sepse asgjë nuk posedon... Në fakt, jep prej asaj që ia ka besuar All-llahu dhe i ka dhënë trashëgimi... Jep në kufij të caktuar.

Në këtë qëndron dallimi ndërmjet attributeve tona dhe të Tij. Sa i Lartësuar dhe i Madh është AI!

Atributet tona janë të kufizuara.

Atributet e Tij janë të pakufishme.

Ai është “*El-Kerîm*” (Fisniku)... Pakufizueshëm ua jep dhuratat e veta krijësive të cilat janë të shumënumërta.

Ai kur premt, e përmbush premtimin.

Kur jep, jep pakufishëm.

Nuk i intereson sa dhe kujt i jep.

Nuk e zhgënjën Atë ai që I kthehet dhe I drejtohet.

Atij nuk i nevojiten mjete as ndërmjetës.

Na ka dhënë mbi nevojat tona, kurse na ka obliguar nën mundësitë tona; na ka ofruar fatin e amshueshëm, e për kompensim që të punojmë sado pak vepra të mira në këtë botë.

Imam Gazaliu thotë se ai tek i cili gjenden, natyrisht e jo artificialisht, karakteristikat e këtilla, është fisnik i përsosur, e ky është vetëm All-llahu i Lartësuar.

Ai është “*El-Âlim*” (I Dituri), i cili përsosurisht di... Dija e Tij nuk është arritur me njohjen e gjërave, as me empirizëm, as me sjelljen e përfundimeve. Ajo është gjithëpërfshirëse dhe e amshuar.

Ai është “*El-Alijj*” (I Larti) sipas pozitës dhe rangut, e jo sipas vendit. Mendja është më e madhe se e shpesh, intelekti nga mendja, synimi nga mjetet, butësia nga zemërimi...

Mirëpo, pozita e Tij është mbi të gjitha pozitave.

Kur themi se Ai është mbi fron, kurse është e njohur se arshi, froni, është diç më e madhe që ka krijuar ndër trupat shpirtërorë dhe trupat qiellorë, mendojmë se Ai, sipas pozitës së Vet, është më i madh nga çdo gjë që ka karakter trupor... dhe nuk mendojmë se Ai është ulur në fron sikur mbreti... ose se është mbi fron në aspektin hapësinor.

Madhësia e All-llahut është e karakterit absolut e jo hapësinor, sepse Ai është privuar nga koha dhe hapësira.

Ai është “*El-Hasib*” (Mjaft) dhe i mjaftueshëm për akëcilin me të cilin është, sepse më tej askush edhe nuk i nevojitet.

Nëse të nevojitet ushqim, pije, bukë, rroba, nuk ke nevojë për askend, përpos Atij, në fakt të nevojitet vetëm All-llahu, sepse Ai është që t'i ka mundësuar të gjitha këto gjëra, që i ka krijuar bimët dhe shtazët, florën dhe elementet në të cilat e ka depozituar aftësinë dhe cilësinë e shërimit.

Po ashtu foshnja kur e vë gjirin e nënës në gojë, ajo merr ushqimin nga duart e Mëshirëplotit, sepse Ai është Ai që ka krijuar gjirin dhe i dha qumësht. Ai është që nënës ia mbolli dashurinë, mëshirën dhe e përdudhi foshnjën e posalindur si do ta thithë thithën.

Ai është më i fuqishmi dhe askush s'është i barabartë me Të.

Ky është dallimi ndërmjet absolutitetit mbi të cilin zë fill froni i Zotit dhe kufizueshmërisë në të cilën ne jemi të lidhur me zinxhirët e kohës, hapësirës dhe materies.

Prandaj nuk është në rregull të bëhet krahasimi ndërmjet attributeve tona dhe të Tij. Nuk lejohet as të bëhet përngjasim ndërmjet fisnikërisë sonë dhe të Tij, ndërmjet butësisë sonë dhe të tij, ndërmjet mëshirës sonë dhe të Tij, ndërmjet dashurisë sonë dhe të Tij, ndërmjet jetës sonë dhe të Tij.

Ai është All-llah.

Nocioni nuk ka aftësi ta paraqesë qenien e Tij.

Para Tij nuk posedojmë asgjë pos hutisë dhe konfuzionit.

Sikur që në matematikën e pastër paraqesim shenjën e pafundësisë, përveç asaj që nuk kemi mundësi që t'i japim status material dhe të prekshëm, ashtu është edhe qenia e Zotit abstraksion i pastër, dhe kur për Të themi se është Dritë dhe se një nga emrat e Tij është "*En-Nûr*" (Drita), nuk mendojmë me këtë dritën diellore, të mëngjesit ose të përditshmen, sepse këto janë shfaqje materiale të dritës të cilat zhduken.

Nuk është kjo as drita e zemrës.

Nuk është as drita e edukimit të brendshëm.

Por, kjo është dritë e së vërtetës absolute. Ai është dritë, sepse vetvetiu shfaqet dhe u zbulon të tjerëve... Ai është dritë, sepse të gjitha qeniet i nxori nga terri i mosekzistencës, kurse nuk ka terr më të madh se jovlera.

Ai është "*El-Hakk*" (E Vërteta Absolute) të cilën po përpiqemi ta njohim nëpërmjet pengesave materiale, nëpërmjet maskës së trupit, shpirtit dhe epshit, dhe nëpërmjet personalitetit të shfaqjeve mashtruese. Ai është e Vërteta, kurse të gjitha shfaqjet janë të pavërteta.

Nga Ai synojmë atëherë kur ndjenja jonë zhvillohet deri në atë nivel që shpirti të na shpie nga bukuria e Tij... Shpirti ynë është prej Tij... një frymë e Tij, por edhe pas kësaj nuk bën të themi se All-llahu është shpirt, sepse edhe ai është krijim i Tij... Shpirti i Xhibrilit... Ademit... Isait a.s.... shpirti i secilit prej nesh... është fjala e Tij... caktimi i Tij.... krijimi i Tij....

All-llahu është "*El-Muteâli*" (I Mbilartësuar, Shkëlqesia) mbi të gjitha krijesat e veta. Çdo lidhje ndërmjet All-llahut dhe krijesave të Tij zë fill në "largimin" dhe "afrimin" e assesi në identifikimin, sepse Ai është Një, i Vazhdueshëm dhe i Vetmi në qenien e Vet e cila me asgjë nuk identifikohet.

Për këtë relacioni ndërmjet nesh dhe Atij është relacion i largimit ose afërsisë... Largësia është karakteristikë e jona dhe ajo bëhet nga ana jonë; ajo nuk është e karakterit hapësinor, por emocional; Ky është largim me zemër dhe preokupim me diç që nuk është Ai; kjo është mospërfillje e Tij.

Afërsia dmth. kthimi Atij, prezenca me Të dhe preokupimi me Të.

Mirëpo, Ai është gjithnjë me ne, kudo që të gjendemi, edhe në qoftë se E kemi mospërfillur dhe lënë pas dore.

Ai është gjithnjë “në shoqëri” me ne dhe me të gjitha krijesat e Veta. Asgjë nuk na ndan nga Ai, pos padijes sonë.

Kjo “shoqëri” e përhershme është kuptimi i dashurisë dhe kujdesit të Tij. Ne shkojmë dritës së Tij, shohim me ndihmën e dritës së Tij dhe dëgjojmë me ndihmën e dëgjimit të Tij.

Neve nga ekzistimi ynë, nuk na takon asgjë pos jovlerës.

Sikur që lidhjen e Zotit me ne nuk bën ta tregojmë si identifikim, po ashtu nuk bën të tregohet si inkarnim... Ai është i pastër nga inkarnimi, siç është i pastër edhe nga identifikimi. Ai në këtë është sikur zjarri i cili cilësinë e vet e përcjell te uji, vetëm se gjendet në afërsi të tij, dhe uji bëhet i ngrohtë dhe valë, e të mos vijë në kontakt me zjarrin.

Shembull për këtë është edhe fotografia e diellit e cila shkëlqen në sipërfaqe të liqenit, edhe pse nuk gjendet në ujë.

Këta janë vetëm shembuj të afërsisë.

Mirëpo, All-llahu përherë mbetet në madhësinë, përsosurinë dhe abstraksionin absolut, sepse Ai është “*I Lartë*” ... “*I Mbilartësuar*” ... Të Cilit i takon uniteti i vërtetë, i privuar nga inkarnimi dhe përfshirja me kohë dhe hapësirë.

* * *

Ai është “*El-Adl*” (I Drejti). Drejtësia pritët vetëm prej Tij, sepse Ai e ka përfshirë çdo gjë me dije... Kur të caktojë që njeriun ta godasë fatkeqësia, garanton se ajo paraqet fitim, reformë dhe edukim.

Çdo e keqe e kësaj bote përmban në vetvete të mirën, sepse kjo është vepër e drejtë e Mëshirëplotit.

Nëse hidhërohemi, nevríkosemi, e shajmë dhe mallkojmë fatin kur na ndodh ndonjë e keqe, i përngjasim fëmijës të cilin prindi e çon nën skalpel të kirurgut, që t’ia operojë kancerin i cili ende s’është bërë i rrezikshëm. Fëmija në këtë ndërmarrje nuk sheh asgjë, pos armiqësi dhe gjakderdhje për të cilën po përgatiten thikat dhe skalpelat, nuk sheh fitimin e fshehtë në këtë fatkeqësi evidente, prandaj këtë angazhim e merr me mospranim, britmë, protestë, me fyerje dhe gjykon mbi të se ajo është padrejtësi e pastër... Babai, ndërkaq, tërë kohën është i udhëhequr me mëshirë... Ai këtë fatkeqësi e ka caktuar nga dashuria ndaj djalit. Sikur ta kishte lënë duke iu dhimbsur, kjo do të ishte dëm më i madh, shkatërrim evident dhe e keqe e qartë.

Po ashtu, njeriu që e ka humbur shqisën e të parit ose një nga ekstremitetet e poshtme, nuk mund të parashikojë ç’do të bënte me të parit e vet ose me këmbën po mos ta godiste ajo që e ka goditur, sikur që nuk mund ta parandjejë se humbja e një shqise mund të kompensohet me talentin në anën tjetër, ose me aftësinë e re e cila deri atëherë qe e panjohur, por këtë fatkeqësi e shikon sikur fëmija duke konsideruar se e ka shkatërruar koha dhe duke sjellë gjykim negativ për vete.

Ne tash e dimë se sëmundjet krijojnë imunitet në organizëm, sikur që edhe mikrobet e paralajmërojnë organizmin që të sekretojë antitrupe. Po ashtu dimë edhe atë se ngrohtësia, të ftohtit, acari dhe kushtet e rënda të jetës ndikojnë te njeriu dhe krijojnë tek ai aftësinë e qëndresës.

Pastaj e dimë se tërmeti, pos asaj që shkakton me mijëra viktima, shpëton rruzullin tokësor dhe banorët e tij nga shkatërrimi, ashtu që i shemb kodrat dhe sërish i kthen në

vendet e tyre... kodrat janë, siç është e njohur, shtylla dhe bartës që e ruajnë sipërfaqen e tokës nga shpërthimi nën presionin e bërthamës së tokës e cila është në gjendje të zjarrtë dhe e cila gjithnjë po zgjerohet duke krijuar presion të madh, i cili kërcënohet me zhdukje të sipërfaqes së tokës ku jetojmë... Për këtë, kohë pas kohe vjen deri te erupcionet e vullkanit dhe tërmetet të cilët sërish e rivendosin baraspeshën.

Edhe në botën e insekteve shohim se posa një lloj shumëzohet deri në atë shkallë sa e tejkalon mesataren dhe sasinë, paraqitet lloji tjetër i cili e shkatërron të parin, dhe kështu ia kthen baraspeshën e nevojshme llojit të caktuar.

Kjo peshojë e fshehtë, e cila drejton dhe nivelizon me të gjallët dhe jo të gjallët, na zbulon "*Drejtësinë e të Urtit*", i cili ka dëshiruar që në kozmos, të cilin e ka krijuar, të zotërojë rendi e jo rrëmuja.

“All-llahu” është emër në njëjës.

Ky është emër i fshehtësisë e cila në vete përmban të gjithë emrat, atributet dhe veprat... Përfshin çdo gjë në mënyrë të përsosur...

Është me karakteristika të plota...

Ky është emër personal i qenies së Zotit i cili është mbështjell me fshehtësi... Të gjithë emrat e Tij të tjerë janë në korelacion me këtë emër, andaj për ta thuhet se janë emra të Zotit, *esmâull-llah*... Kurse, nuk është korrekte të thuhet se ata janë, për shembull, emra të Atij që është i qëndrueshëm dhe të cilit çdo gjë i drejtohet “*esmâus-samed*”.

Shehadeti është korrekt vetëm me këtë emër, dhe themi: “*La ilahe il-lall-llah*” (Nuk ka zot tjetër pos All-llahut), e nuk mund të themi: “*La ilahe il-lessabûr*” (Nuk ka zot tjetër, pos të Durueshmit), ose “*La ilahe il-lalgaffâr*” (Nuk ka zot tjetër pos Atij që fal shumë)... Emri personal është emri i vetëm, më i lartësuar që përfshin çdo gjë...

Lejohet që edhe ne të marrim pjesë në emrat tjerë, e që për ndonjërin prej nesh të thuhet se është i butë, fisnik, i mëshirshëm, i madh...

Mirëpo, askujt nuk i lejohet të thotë se është All-llah.

Asnjë krijesë nuk ka pjesë në këtë emër. Ai është emër personal i Krijuesit. Ky është emër që qëndron vetvetiu, nuk është nxjerrë nga askush, as nuk i nënshtrohet ndryshimit...

Kur’ani pyet:

“*A di se dikush e ka emrin e Tij*”?

Përkatësisht, a njeh dikë që do ta quajë All-llah, pos All-llahut?

Çdo emër ka një kuptim.

Por, domethëniet e këtij emri madhështor nuk kanë fund. Ky emër privon kundërshtitë...

Ai nuk ka domethënie të kundërt.

Nëse i shikojmë shkronjat e tij do të konstatojmë se fillon me elif.

Elifi qëndron në ballë të alfabetit.

Ai është Adem i konsonanteve.

Njëzet e tetë shkronja kanë lind nga elifi, sikur të gjithë bijtë e Ademit nga Ademi... Të gjitha shkronjat janë bërë me kombinimin e elifit vertikal dhe thyerjeve të tij, dhe kështu lindën BÂ, HÂ, NÛN, KÂF...

Vlera numerike e elifit është “një”. Një është fillimi i të gjithë numrave dhe ai përmban aluzionin në shtyllën e njëjesisë së Zotit... Prej njëshit, me ndarje, i fitojmë të gjithë numrat.

Mendimtari Ibn Ataul-llah në meditimin e tij thotë se krijimi filloi me Ademin, e ngjashëm me këtë edhe elifit, i cili është vertikal, i drejtë, proporcional, i rregullt dhe i bukur, i është dhënë nder e respekt.

Konsonanti tjetër është Lami.

Ai udhëzon në Lamin që dmth. përkatësi. “*Lil-lahi*” (All-llahut).

“*All-llahut i takon çdo gjë që është në qiej dhe në tokë*”.

“*Pyet: E kujt është ajo që është në qiej dhe në tokë? Thuaj: E All-llahut*”.

Në këtë mënyrë ky emër e ruan kuptimin e vet pas marrjes së konsonantit të parë. E kur abstrahohet edhe konsonanti i dytë, atëherë mbetet “*Lehû*” (Atij).

“I bekuar qoftë Ai që i takon pushteti në qiell dhe në tokë”.

Ky është Lami i dytë i cili po ashtu dtth. përkatësi dhe i cili na udhëzon në kuptimin e njëjtë. Nëse edhe atë e shpërfillim, mbetet vetëm konsonanti HÂ të cilin e shqiptojmë “HÛ” kur e shqiptojmë emrin e plot “All-llahu”.

“Hû” është aluzion në fshehtësinë e pastër, e cila, në fakt, është qenia e Zotit.

“Hû” është një nga emrat e All-llahut të cilin e përsërisin ata që shpesh e përmendin, duke thënë:

“Ja Hu, Ja Hu... Ja men la ja'lemu ma Huve il-la Huve...” (O Zot, O Zot, o Ti i cili i vetmi e di ç'është Ai).

Kështu emri “All-llah” na zbulon bukurinë e konstruksionit të vet...

Ai është emër komplet që përrudh në domethënien e caktuar me tërësinë e vet, me pjesët e veta individuale dhe konsonantet e veta, dhe krahas asaj që i abstrahohen shkronjë pas shkronje, ai, më në fund e ruan domethënien e vet.

* * *

Ai që e përmend All-llahun, së pari fillon Ta përmend me gjuhë, përkatësisht me të folur dhe me fjalë.

Pastaj e vazhdon me zemër, me anë të së cilës vijnë në shprehje lojaliteti dhe bindja. E atëherë njohja i plotësohet, All-llahu i bëhet krejt çka sheh dhe përmendja e Tij kalon në botën e evidentës, të sigurtës dhe të shikuarës. Edhe për të në këtë botë nuk ekziston asgjë pos All-llahut.

Ekzistencë është vetëm All-llahu dhe vepra e Tij, nuk ka gjë tjetër.

Ky edhe veten e kundron vepër ndër veprat e Zotit... Ashtu vepron edhe me të tjerët. Në këtë e harron edhe shpirtin e vet i cili ka karakteristika të qenies së pavarur, e edhe atë nuk e sheh ndryshe por si vepër të Zotit... Ashtu sillet me çdo gjë rreth vetes... Çdo gjë që i vie, vjen nga All-llahu dhe me All-llahun, çdo gjë që i ndodh, ndodh me caktimin e Zotit.

Kjo dmth. njohje te besimtari.

Ibnu Ataull-llah Es-Skenderi na thotë:

“Njohja është botëkuptim, e jo dije.

Ajo është evidentshmëri, e jo lajm.

Ajo është pamje, e jo përshkrim.

Ajo është shpallje, e jo perde.

Ajo është ndjenjë, e jo diskutim.”

Me këtë ai mendon atë lloj të botëkuptimit sipas të cilit, në atë çka shikon, sheh vetëm All-llahun, veprat e Tij dhe atë në çka vie në shprehje vullneti i Tij... Dhe kur pi, pi nga dora e Zotit, e jo nga gota... Kur ta djeg dorën, All-llahu është ai që e ka djegur, e jo zjarri... Ai që zjarrit i ka dhënë aftësi të djegies është All-llahu, ai që ujit i ka dhënë cilësinë e shuarjes së etjes, është All-llahu... All-llahu është Ai që të ngopë me ujë dhe Ai është Ai që djeg.

“Ai është Ai që më furnizon dhe ma shuan etjen; Ai është Ai që kur të sëmurem do të më shërojë”.

Ai është Ai që kur të dojë ia merr zjarrit aftësinë e djegies, dhe ai bëhet i ftohtë dhe shpëtim, siç është theksuar në rrëfimin për Ibrahimin.

Kjo dmth. njësinë e Zotit kur ajo bëhet ligj i jetës.

Kjo është “La ilahe il-lall-llah” kur ajo bëhet zemra e besimtarit dhe shpirti i tij, e jo vetëm fjalë në gjuhë.

Ai nuk sheh me syrin e vet, por me dritën e Zotit.

Nuk dëgjon me shqisën e vet të dëgjimit, por me anë të All-llahut. Me anë të Tij edhe kupton, me anë të Tij edhe jeton.

Nëse dikujt i jep diçka, ai nuk është ai që jep, por All-llahu është Ai i cili e ka bërë objekt të së mirës... Ai është vetëm sikur depoisti që disponon me ato që nuk i posedon...

Ai punon kujdesshëm, sinqerisht dhe me zell. Nuk është i preokupuar vetëm me fitim. Nëse nuk ka sukses, nuk dëshpërohet; nëse arrin sukses të mirë, nuk krekoset... Të gjitha këto janë masa që rrjedhin sipas vullnetit të Zotit.

Nuk është përtac as pasiv dhe nuk flen duke pritur furnizimin, sepse e di se ligji i Zotit dhe vullneti i Tij kërkojnë të punojmë, e di që All-llahu i ka vendosur raportet të cilat duhet t'i *zbulojmë*, e di se All-llahu e ka bërë suksesin të varur nga angazhimi dhe zelli. Për këtë ai në punë sheh nënshtrimin, adhurimin dhe përluljen urdhrave dhe ligjeve të Zotit.

Nuk hesht para padrejtësisë, nuk mbyll veshët para të pavërtetës, sepse e di se All-llahu ka caktuar që tiranëve shkatërrimi t'u vijë nga duart e atyre të cilëve u është bërë padrejtësi, e di se All-llahu ia ka dhënë këtë detyrë vetes që ta ndihmojë atë që i ndihmon Atij dhe ligjit të Tij.

Ai është në luftë të vazhdueshme. Mirëpo lufta e tij, sipas thelbit dhe motiveve të veta, dallon nga lufta e njeriut tjetër, i cili beson vetëm në vetvete dhe i cili është indiferent ndaj ekzistencës së All-llahut...

Ai ka shpirtin e qetë, frymën e përmbajtur dhe zemrën e qetësuar. Për të mjafton kur është në pyetje dhënia e kontributit dhe pjesëmarrjes vetjake, që të punojë. Është i gatshëm të pranojë dhe të durojë edhe fitimin edhe humbjen, duke besuar se All-llahu posedon urtësi e cila nuk arrihet me arsye. Së këndejmi, shqetësimi, moskujdesi, nepsi dhe interesi tek ai nuk kanë vend. Bëhet i fortë, i vendosur dhe energjik kur është në pyetje të ndihmuarit e së vërtetës të cilën e mbron pa kurrfarë frike, hamendjeje dhe ambiciesh personale.

Njeriu tjetër, i cili beson vetëm në vete, me vete në luftë bart edhe brengat, shqetësimet, nepsin dhe epshin e vet... Për këtë shkak atij, në rast se pëson humbje, nuk i mbetet më kurrfarë shprese për të cilën do të jetojë... Urtësinë, kuptimin dhe synimin e vetëm në këtë botë e sheh në atë çka e fiton, dhe kur nuk i përmbushen dëshirat, atëherë me këtë zhduket edhe çdo gjë tjetër.

Ai është në dilemë të përhershme, sepse mbështetja e vetme në të cilën beson është dora e tij e cila është krijuar që të lodhet, sëmuret, plakët, moliset dhe të mbarojë në pafuqi dhe rraskapitje.

Për këtë ai shkon nga frika në frikë, nga shqetësimi në brengosje dhe dëshpërim... E shan kohën... I mallkon yjet... Të vetmet që i gjen në jetë janë argëtimi dhe kotësia në të cilat nuk sheh kurrfarë fitimi. Jetën e jeton në momente, nga dëbimi në dëfrim dhe nuk beson se tek ai ka farë urtësie, synimi ose caku që meriton që për të të sakrifikohet.

E përqesh besimtarin e devotshëm dhe konsideron se është i privuar nga ëmbëlsitë që i shfrytëzon ai... E, në të vërtetë, ai është ky që është i privuar.

Ai vetveten e ka privuar nga më të vlefshmet në jetë:

- Caku, synimi dhe urtësia.
- Mbështetja dhe ndihmuesi.
- Mëshira.
- Përkrahja.

- Nga Qenia absolute e së Vërtetës me anë të së cilës jeton, me anë të së cilës vdes dhe me anë të së cilës sërish do të ringjallet.

Për këtë shkak Kur'ani, duke e treguar besimin, e krahason me ringjalljen e personit: *“Vallë ai kush ka qenë i vdekur dhe Ne e ngjallëm dhe i dhamë dritë me anë të së cilës shkon ndër njerëzit...”* (El-En'am, 122).

Kurse Ibnu Ataull-llahu, duke e karakterizuar njësinë e Zotit, thotë se ajo është “shpëtim i shpirtit nga dënimi më i vogël në këtë botë dhe më i madh në botën e ardhshme”.

Derisa All-llahu në hadithi kudsij thotë: ***“La ilahe il-lall-llah” (Nuk ka zot tjetër pos All-llahut) është fortifikata Ime, e kush e shqipton këtë hyn në fortifikatën Time, e kush hyn në fortifikatën Time, është i sigurt nga dënimi Im”.***

Ajeti vijues pikërisht mendon në ata që e pranojnë njësinë e Zotit:

“Do të jenë të sigurt vetëm ata që besojnë dhe besimin e vet me idhujtarët nuk e përziejnë, ata do të jenë në rrugë të drejtë”. (El-En'am, 82)

Këta janë ata që veten dhe çdo gjë të tyre e ia kanë dorëzuar All-llahut.

* * *

Besimtari e do All-llahun dhe kënaqet në bukurinë e Tij. Është e njohur se secili që do me zemër, është i lidhur për atë që e do, dhe madje përpiqet t'i pranojë edhe shprehitë e tij. Po ashtu edhe besimtari përpiqet që të formohet dhe të trajtësohet në frymën e etikës dhe moralit të All-llahut, dhe, sa është kjo e mundur, është i mëshirshëm, fisnik, i butë, falës, i durueshëm, mirënjohës, i urtë, i ditur.

Kjo dmth. sjellje dhe mirësjellje në rrugën e vërtetë.

Emrat e All-llahut janë rruga e mirëfilltë deri tek Ai dhe afërsia e Tij... Ata janë udhëheqës në rrugën deri te Ai...

Termi “Afërsia e All-llahut” tregon afërsinë e cilësive e jo afërsinë e vendit, në atë mënyrë që ne me veçoritë tona orvatemi t'u afrohem veçorive të Tij.

Kjo është rruga të cilën mund ta durojë vetëm luftëtari që është në gjendje të luftojë me vetveten dhe të bëjë luftë kundër vetes në ngadhënjimin e shprehive të veta të këqija.

Kjo është lufta për të cilën Pejgamberi ynë alejhis-salam thotë se është luftë e madhe, më e madhe nga lufta dhe beteja në luftë, sepse konflikti luftarak është i karakterit kalues, kurse kjo luftë është e vazhdueshme, zhvillohet tërë jetën, gjatë çdo rrahjeje të zemrës dhe kapsallitje të shpirtit.

Për këtë edhe shpërblimi për atë që fiton në këtë luftë është ngritja në nivel të melekut dhe zënia e vendit në fronin e së vërtetës të Sunduesi i Gjithmundshëm... Dmth. që cilësitë e Zotit të atij që i ndjek dhe i imiton e ngrenë në botën më të lartë, të All-llahut.

* * *

Muxhtehidët përmendin edhe emrat tjerë të Zotit, pos nëntëdhjetë e nëntë të njohur, sikur:

El-Murid (Ai që dëshiron); *El-Fe'âl* (Bërësi); *El-Mevxhûd* (Ekzistuesi); *Esh-Shej'u* (Sendi vetvetiu); *Edh-Dhât* (Qenia); *El-Ezelijju* (I Amshueshmi - I Ngahershmi); *El-Ebedijju* (I Amshueshmi - I Përhershmi); *El-Xhemîl* (I Bukuri); *El-Kâshif* (Zbuluesi); *El-Fâsil* (Kompetenti); *El-Kâdi* (Që vendos); *Ed-Dejjân* (Atij që i jepet llogari)...

Disa, sërish, në Kur'an kanë gjetur emra tjerë, sikur këta:

El-Kâfî (I Mjaftueshmi); *El-Mubîn* (I Qarti); *El-Mudebbir* (Drejtues, Nivelizues); *El-Mevlâ* (Zotëriu); *El-Gâlib* (Fituesi); *En-Nâsir* (Ndihmuesi); *En-Nesîr* (Mbrojtësi); *El-*

Ekrem (Më Fisniku); *Err-Rrab* (Krijuesi); *El-Melik* (Sunduesi); *El-Karîb* (I Afërta); *El-Al-lâm* (I Gjithdijshmi).

Të tjerët madje theksojnë edhe emrat që përbëhen nga fjalët e përbëra, sikur: *Kâbil-ut-Tevbi* (Pranuesi i pendimit); *Gâfiru-dh-dhenbi* (Falësi i mëkateve); *Shedûdu-l-Ikâbi* (Dënon rreptë); *Dhit-tavli* (I Fuqishmi); *Dhi-l-meârixh* (Pronari i rrugëve të ngritjes).

Ka edhe të atillë që thonë se emri “*Ramadan*” është një nga emrat e Zotit.

Disa madje flasin për emrat me të cilët All-llahu vetes ia ruan vendin në gajb (transcendencë)... Thonë se ndër ata emra është edhe “*Ismu-l-a’dham*” (Emri më i madh) i cili, nëse me të i luten All-llahut, bën që lutja t’u pranohet.

Thonë se me ndihmën e këtij emri Asif b. Berhja ia ka përcjellë fronin e Belkises Sulejmanit, për më pak se një përpëlitje të syrit.

Ka edhe të atillë që thonë se All-llahu ka një mijë emra.

Edhe shumë gjëra janë thënë në lidhje me këtë.

* * *

Shkurtimisht, emrat d.t.th. se “*me të vërtetë nuk ekziston asgjë pos All’llahut*”. Ai është Ai vullneti i të cilit vjen në shprehje. Ai është bërës. Në gjithësi nuk ka asnjë gjë, ndodhi, masë ose plan, që nuk e paraqet manifestimin e vullnetit të Tij, gjurmën e veprës së Tij, shenjën e urtësisë dhe udhëheqjes së Tij...

Ai është i gjallë dhe me ndihmën e Tij çdo gjë jeton.

Ai është Një i Vetmi i cili me të drejtë mund të thotë: Unë... “Unë jam ai i cili është Unë”.

Sa na përket neve, ne të gjithë jemi krijuar prej Tij dhe Atij do t’i kthehemi, andaj askush nuk ka të drejtë të thotë: “unë”. Askush nga ne nuk e posedon këtë “ego” në të cilën Ai ka të drejtë. Për ne ajo është vetëm bamirësi e dhuratë nga All-llahu.

Nuk ka zot tjetër pos All-llahut.

Vetëm Ai është krijues i vërtetë, vetëm Ai vërtet ekziston, vetëm Ai është i përhershëm, vetëm Ai krijon dëmin dhe dobinë...

Mirëpo, mosnjohja jonë e gjërave dhe vorbulli i përditshmërisë nuk na lejojnë të bëhemi të vetëdijshëm për këtë fakt, supozojmë se helmi është ai që mbyllet kurse serumi ai që shpëton, duke harruar gjatë kësaj në dorën e fshehtë, e cila gjendet pas shkakut dhe në relacion në të cilët ndodh që helmi të pikojë nga dhëmbët e gjarprit dhe nga serumi të fitohet ilaç.

Ne hipim në anije dhe mendojmë se ajo do të na shpie ku dëshirojmë dhe kur të dëshirojmë, duke harruar se po hipim në ligjësitë e gatshme që për ne i ka përgatitur Krijuesi, se All-llahu është ai që na bart me anë të ligjeve dhe shkaqeve të veta dhe se ne vetëm i kemi zbuluar këto ligje me iluminacionin e Tij dhe i shpikëm mjetet me të cilat translocohem me revelacionin dhe udhëzimin e Tij.

Ai i ka thënë Nuhit:

“*Dhe ndërtoje anijen sipas udhëzimit dhe frymëzimit Tonë*”.

Ai është Ai që e

“... mësoi njeriun për atë që nuk e ka ditur”.

Ato që ne i quajmë kushte, mjedis dhe rrotë e historisë, pikërisht paraqesin tërësinë e shkaqeve, ligjeve dhe rregullave që i ka vendosur Krijuesi... Sikur që yjeve ua ka caktuar rrugëtimin dhe orbitat në kozmos, ashtu edhe gjinisë njerëzore ia ka caktuar ligjet e lëvizjes në kohë... Kur ne i ndërrojmë format e shoqërisë dhe raportet në to, këtë

e bëjmë ekskluzivisht me anë të forcës të cilën Ai na e ka dhënë dhe me anë të largpamësisë me të cilën Ai na ka dhuruar.

“Ne i kemi dhënë fuqi në Tokë dhe i kemi treguar shkakun e çdo gjëje që e ka ndjekur ai”.

Kështu thotë Kur’ani për sukseset e Dhul Karnejnit, duke theksuar se çdo fitore që e ka arritur, është mundësia e dhënë nga ana e All-llahut dhe ndihmë shkaqeve dhe arsyeve që e kanë trasuar rrugën deri në fitore.

Kjo e thënë nuk d.t.th. se njeriu rri ulur duke mos u angazhuar... Përkundrazi, shohim se vendosmëria e fuqishme është kusht i domosdoshëm për vendosjen e këtyre shkaqeve.

“All-llahu nuk e ndërton jetën e njerëzve të cilët vetë nuk e përmirësojnë dhe ndërrojnë”.

All-llahu e ka bërë vendosmërinë faktor të nevojshëm për arritjen e çdo gjëje.

Këto shkaqe janë ligjet gjithpërfshirëse të cilat i ka vendosur Krijuesi, që në pajtim me to të sillen kozmosi. Format e botës materiale që i shohim rreth vetes paraqesin vetëm grumbull të shkaqeve të cilat i ka vendosur Krijuesi, kurse të cilat duhet t’i bëhen perde vullnetit të Tij që vepron fshehtas pas atyre shkaqeve.

Atje pas kësaj perdeje, e cila është përbërë nga pjesë të shumta shumëngjyrëshe, kurse emri i së cilës është bota materiale, atje në fshehtësitë e fshehtësive gjendet qenia e Zotit.

Besimtarit që beson në njësinë e Zotit, nuk i mjafton vetëm kjo, por konsideron se edhe ai vetë, përkatësisht personaliteti i tij, është perdeja e dytë e cila është e përbërë nga shumësia e pjesëve, dhe çdo gjë që kundërshtohet në te, ëndjet, epsheet, dëshira për pushtet, dashuria ndaj luksit dhe lojaliteti ndaj vlerave materiale, paraqet perde, paravane të dendura dhe mënyrën vazhdimisht të pranishme të luftës e cila e largon nga All-llahu, nga Fshehtësia e lartësuar e të gjitha fshehtësive... Madje edhe arsyeja e tij e kufizon me pikëpamjet e logjikës dhe e vë në robëri të kategorive dhe teorive, dhe thjesht, nga lojaliteti ndaj këtyre teorive, nuk sheh asgjë pos adhurimit të idhujve të rinj abstraktë.

Për këtë shkak konsideron se është e domosdoshme që të arrijë deri tek All-llahu dhe Ta kuptojë, që ta tejkalojë botën materiale, pastaj ta tejkalojë veten dhe më në fund ta tejkalojë arsyen e vet... Për këtë arsye është në aksion të pandërprerë të ardhmërisë, kujdeset dhe druan që mos të shpërfillojë ndonjë çast, kur ndonjëra prej këtyre perdeve do t’ia verbojë sytë dhe do ta largojë nga Madhësia e tij e vetme... Krijuesi i tij... të Cilin e ka bërë kible të udhëtimeve të veta dhe cak të ecjes së vet... Për këtë gjithnjë ik nga provokimi i femrës, provokimi i pasurisë, provokimi i pushtetit, provokimi i vetvetes, provokimi i arsyes së vet... Lutja e tij të cilën e bën çdo çast është:

“O Zot, më merr te Ti prej meje, më mundëso ta lë vetveten dhe mos lejo të magjepsem me veten dhe të mbulohem me pasionet e mia...”

Tërë kujdesi i tij është të ngrihet mbi vetveten dhe ta ngadhënjejë personalitetin e vet... Shpresa e tij skajore është që të sakrifkohet, duke rënë në luftë ose duke dhënë çdo gjë prej vetes në rrugën e sendërtimit të misionit të vet, vetëm nga dëshira e afrimit All-llahut dhe dashuria ndaj qenies së Tij, e cila është e vetmja e amshueshme.

Udhëzuesi i tij në pashtegësinë e madhe është deviza: *“La ilahe il-lall-llah”*, me të cilën ia mohon aksionin çdo subjekti... dhe nuk ka subjekt pos All-llahut.

Ai e mohon edhe aksionin e vet. Ai është i pari që abstenon nga fitoret e veta kur fiton...

Ai nuk thotë... kam fituar... por... All-llahu më ka ndihmuar.

Motoja e tij çdo mëngjes është:

“O Zot, me Ty jam zgjuar dhe me Ty kam fjetur.”

O Zot, me Ty jam ngritur.

O Zot, me Ty ec dhe punoj. Krenaria dhe lavdia nuk më përkasin mua”.

* * *

Këto janë fjalët udhëheqëse të të gjithë atyre që besojnë në njësinë e Zotit dhe trashëgimtarin më të mirë të fjalëve “*La ilahe il-lall-llah*”, Muhammedin a.s. Kapërcimi i kufijve të arsyes për besimtarin konstruktiv nuk dth. përcmim i aftësive të tij, por pikërisht shfrytëzim i mundësive të tij deri te kufijtë maksimalë dhe dëgjimi i zërit të tij deri atëherë kur thotë krejt çka ka dhe nuk e arrin skajin e absurditetit. Vetëm atëherë besimtari i drejtohet njohjes dhe ndjenjës së vet të brendshme që ta përfundojë rrugën... Dhe nuk ka kontradiktë ndërmjet arsyes dhe njohjes së brendshme, sikur që nuk ka mospajtim ndërmjet sheriatit dhe hakikatit, respektivisht formës dhe përmbajtjes... Arsyeja është sikur feneri, e hedh dritën deri te kufiri i caktuar, e pastaj fillon territori i territ, ku nuk ka udhëzues pos dritës së njohjes së brendshme dhe udhëzimit të zemrës.

Po ashtu edhe zotërimi i kësaj bote për muslimanin nuk do të thotë rekomandim i varfërisë, shtrirje në trotuar dhe veshje e leckës... Ajo përbëhet nga ajo që veten mos ta vësh në shërbim të pasurisë tënde, por që pasurinë tënde ta vësh në disponim për vete dhe të tjerët... Kjo dth. të kesh pronën tënde dhe t’ia nënshtrosh atë të mirës së përgjithshme, e jo që ty të të posedojë pasuria dhe të të nënshtrojë deri në atë masë që t’i kthehesh vetëm shtimit të saj... Kjo, me fjalë të tjera, do të thotë të dominosh me pasionet tua, t’i frenosh dhe të mos jesh rob dhe shërbëtor i tyre... Vetëm në këtë mënyrë do ta kapërcesh provokimin, ta hedhësh pas shpinës sate, ta mbash në sundimin dhe dorën tënde... dhe të jesh zotërues i botës e jo rob i saj.

E ato drejtime që apelojnë në asgjësimin e arsyes, varfërisë, lypjes dhe veshjes së leckave, duke i dhënë të drejtë vetes të thonë se kjo është rruga deri tek All-llahu, vërtet janë devijim në fe dhe nga rruga e vërtetë.

Feja e madhëron pastërtinë dhe apelon për punë.

Pejgamberi ynë për varfërinë ka thënë: “Sikur varfëria të ishte njeri, do ta mbysja.”

Pasuria me Kur’an është sinonim për të mirat dhe begatitë kur angazhohet për çështjen e përgjithshme, pos asaj që i shërben pronarit të vet... Ajo është edhe fatkeqësi kur grumbullohet dhe nuk ka funksion tjetër pos lakmisë dhe epshit.

Muslimani nuk e shpërfill këtë botë... por e bën rrugë deri te bota tjetër dhe vend ku fiton vepra të dobishme të cilat do t’i bashkangjiten pas vdekjes së tij.

Zuhdi, përkatësisht modestia dhe matura, për muslimanin dth. flakje e pushtetit të pasurisë, e jo hedhje e pasurisë si pagë merituese në emër të punës, ose shpërblimit të drejtë për angazhimin...

Zuhd dth. brengosja dhe kujdesi për jetën se si ajo të mos shkatërrohet me furnizimin me luks dhe bollëk të kotë.

Besimtari modest dhe i devotshëm kënaqet me nevojat e domosdoshme, vetëm që të ketë më tepër kohë që mund t’ia përkushtojë arritjes së dijes më të ndershme, njohjes së All-llahut...

Tërë kujdesi i tij, çdo mendim i tij, tërë preokupimi i tij është orientuar në atë që ta njohë vetëm Atë... All-llahun.

Ai nuk flet... unë. Nuk flet... ti... Nuk flet... ata... Nuk flet... ne.

Por thotë... Ai.

E sheh vetëm Atë.

Vetëm nga Ai synon.

Nuk ka zot tjetër pos Tij.

Nuk i frikësohet askujt pos Tij, nuk e adhuron askënd pos Atë... Çdo aksion ia atribuon vetëm Atij... Vetëm Ai sheh të dukshmen dhe të padukshmen...

E kur han, han prej furnizimit të Tij...

Kur pi, pi nga natyra e Tij.

Kur ka ç'të hajë, e di se është prej Tij, e kur nuk ka, e di se edhe kjo është me caktimin e Tij.

Kur ia cakton fatkeqësinë, e di se është me caktimin e Tij.

"Thuaj: E tëra është prej All-llahut".

Kur është i durueshëm, duron me ndihmën e All-llahut dhe në emër të Tij.

Kur drejtohet, i drejtohet vetëm All-llahut.

Kur kërkon ndihmë, e kërkon vetëm prej All-llahut.

Kur kërkon strehim, e kërkon vetëm tek All-llahu.

Ç'është, përfundimisht, satana, pos sprovë që All-llahu ua ekspozon njerëzve... Ç'është gjithësia, pos manifestim i emrave të Zotit dhe shprehje e cilësive dhe veprave të Tij.

Ai në çdo gjë sheh vetëm All-llahun dhe veprën e All-llahut... Kjo dmth. unitet absolut.

Kjo është skajore që emrat e Zotit mund t'i porosisin zemrës së besimtarit.

Që ta shpiejë deri te uniteti absolut...

ALL-LLAHU NË LUTJE GJATË SHEKUJVE

Njeriu që nga fillimi i historisë, përkatësisht para se ka ditur të përgatisë ushqimin dhe të ndërtojë shtëpinë, ka ndier se është e domosdoshme që diç të adhurojë dhe që hyjnisë së vet t'i ndërtojë tempull.

Për këtë lutja ka qenë nevoja e parë, sikur nevoja për arritjen e furnizimit dhe mbrojtjen e skutës.

Njeriu primitiv me intuitën e vet ka kuptuar se i është e nevojshme feja ku do ta gjejë veten.

Shpirti i tij është dridhur nga uria për fe, sikur që trupi i dridhet nga uria për kafshatën e bukës dhe sigurisë.

Por, sado që njeriu menjëherë nuk ka mund t'i kuptojë dhe t'i njohë sekretet dhe fuqitë që i ka fshehur toka, sikur energjia elektrike dhe avulli, po ashtu nuk ka mundur që as nga dita e parë ta kuptojë esencën e hyjnisë së vërtetë, por e ka zbuluar pas udhëtimit të gjatë i cili ka qenë i përmbushur me eksperimente dhe gabime, ashtu si ka ndodhur me zbulimin e fenomeneve tjera natyrore.

Sikur që ka menduar në fillim se Dielli po lëviz, se Toka është e palëvizshme, se vetëtimja është djall, po ashtu ka menduar se babai i tij i vdekur i cili po i paraqitet në ëndërr, është All-llahu. Për këtë e ka adhuruar, i ka ofruar sakrifica, varrin e tij e ka marrë për mihrab dhe vend që rregullisht e viziton.

Gradualisht adhurimi i stërgjyshërve u zhvillua deri në atë shkallë, sa u bë lutje e përhershme.

Çdo fis ka pasur ndonjë paraardhës të vjetër të cilin e ka emëruar për zot të vet dhe e ka shpallur për simbol të hyjnisë së tij.

Pastaj njeriu primitiv ka filluar të besojë se shpirti i të parit të tij mund të inkarnohet në ndonjë shtazë ose dru, dhe ka kaluar në adhurimin e shtazëve dhe drurit. Çdo fis ka pasur shtazën e vet që e ka adhuruar, idhullin e vet, i cili njëherë ka qenë shpend, herën e dytë dhëlpër, herën e tretë luan, herën e katërt demi Apis, herën e pestë lopë, herën e gjashtë trangu i vjetër i fikut.

Ky kalim në zotin konkret, i cili mund të preket me dorë, ka qenë më i afërt me arsyen e njeriut të lashtë, sesa me adhurimin e shpirtit abstrakt pa trajtë dhe trup.

Më vonë hasim se ata që kanë ruajtur besimin në stërgjyshër dhe gjyshër, kanë bërë madje idhuj dhe statuja që do të paraqesin simbolet e gjyshërve të tyre, sikur Lati, Uzzai dhe Hubeli, sepse kanë dëshiruar që hyjnitë t'u kenë trup të vërtetë dhe vend që do të vizitohet.

Të tjerët, sërish, në lutjet e tyre janë kthyer nga burimet e forcës dhe fuqisë në natyrë dhe kanë adhuruar erërat, ciklonet, bubullimat, detin, planetet, yjet, zjarrin...

Krahas rritjes së numrit të nevojave dhe brengave të njeriut primitiv, është rritur edhe numri i zotave, dhe shohim se adhuron zotin e shiut, luftës, plleshmërisë, detit, erës...

Kjo shumësi e zotave më vonë është redukuar vetëm në dy, në zotin e të mirës dhe zotin e së keqes, si Vishna dhe Shiva te hindusët, Hermes dhe Aheronti te persianët.

Pas kësaj u paraqit ideja mbi një zot e cila qe paraqitur në Diell, shfaqjes më të madhe që e sheh syri në qiell, zotin Ra te faraonët.

Te grekët, Zeusi qe zoti më i madh i Olimpfit. Ai zotat tjerë më të vegjël ia ka vënë vetes në shërbim dhe i ka nënshtruar.

Hapi i parë drejt njësisë së mirëfilltë në zotin plotësisht abstrakt, ka qenë hapi që e ka berë Ahnatonit, i cili vërtet qe i dërguar i faraonit.

Edhe Ahnatonit e ka trashëguar adhurimin e Diellit nga të parët e vet, por nuk ka zgjatur gjatë dhe ai është rebeluar kundër drejtimit të Diellit, duke pohuar se edhe ai është krijuar dhe se krijuesi i cili është i denjë për adhurim është forca që e ka krijuar Diellin... Për këtë ai sferën diellore e ka bërë vetëm simbol të asaj force të fshehtë, Atonit, të Vetmit dhe të Gjithmundshmit.

Herodoti pohon se egjiptianët e vjetër kanë qenë monoteistët e parë në botë dhe se bota tjetër e ka marrë fenë prej tyre... Hindusët kanë marrë ritualet, kurse grekët parimet e kësaj feje nga Egjipti.

Fillimin e këtij monoteizmi, në kohën e Amenhotepit të Tretë, e ndeshim në himnin e gdhendur në një pllakë, që gjendet në Muzeun britanik, kurse i cili paraqet shembull të lutjes dhe meditimit për Zotin:

“O Krijues që veten sipas vetes e formësove

Që organet tua me duart tua i bërë.

O Krijues të cilin askush nuk e krijoi.

I vetmi të cilit asgjë s’i përngjet.

O Mbrojtës, I Fortë e I Fuqishëm.

O Krijues që je i përhershëm në veprat tuaja.

Vepra të cilat s’kanë numër”.

Kulmin e vet, në pastërti e abstraksion, ky monoteizëm e përjetoit në Ahnatonin. T’i lexojmë këto vargje të himnit të tij të amshuar të Atonit:

“O Atoni i gjallë, o fillim i jetës!

Ti je larg, lart.

Por megjithatë i shndrit fytyrat e njerëzve.

Ti i fal jetën fëmijës në mitrën e nënës.

Ti brengosesh për të, derisa është i vogël,

Ti ia zbut frikën që mos të qajë.

Ti ia hap gojën dhe e mëson të flasë.

Ti i siguron çka i nevojitet të jetojë.

Ti e mëson zogun si ta thejë gëzhjojën e vesë dhe të dalë.

O sa të shumta janë krijesat tuaja!

O Një, O i Vetmi! Ty asgjë nuk të përngjan.

Tokën e ke krijuar si ke dashur.

E ke krijuar vetë, sepse ty shoku nuk të përngjan.

Në tokë njerëzit dhe shtazët i ke krijuar.

Çdo krijese të nevojshmen ia ke dhënë.

Dhe kohën e jetesës çdo gjëje ia ke caktuar.

Njerëzit i ke bërë popuj dhe fise të ndryshme.

Dhe ke dhënë që të shërbehen me shumë gjuhë.

Ua ke krijuar dimrin që ta njohin të ftohtin tënd.

Ua ke dhënë verën që ta shijojnë ngrohtësinë tënde.

Ti i ke trajtësuar në mitrat e nënave.

I ke trajtësuar sipas fotografive të dëshiruara sipas vetes.

U ke lëshuar shi nga qielli.

Të rrjedhë në valë që ndeshen,

Dhe fushat e tyre i ujite.

O sa madhështor është caktimi yt,

Krijues i amshueshmërisë!

Ti je në zemrën time.

Nuk ka kush që të njeh.

Pos biri yt të cilin e ke lindur,

Mbreti i Egjiptit të Epërm e të Poshtëm.

I cili vërtet jeton.

Sundues i dy vendeve,

Ahnatoni!

Në Egjipt i kanë mësuar fëmijët se njeriu është krijuar nga dhe dhe se Zoti është ai që e ka krijuar... Po ashtu lexojmë se e kanë ndaluar edhe mishin e derrit.

Në Kodeksin e zotimit (përgjërimit) hasim në mësimet e larta etike, nga të cilat po sjellim këto rreshta:

- Ruaju që mos t'u afrosh femrave në çfarëdo qoftë vendi që të hysh, sepse me mijëra njerëz kanë lajthitur nga rruga e së vërtetës për këtë shkak... Ky është çast i shkurtër si ëndërr, e pas tij pason pendimi.

- Kam dëgjuar se nxiton nga ëndjet dhe dëfrimet, se shkon nga rruga në rrugë, kurse aroma e verës vjen nga goja jote... Vera e refuzon botën nga ti dhe të shpie në shkatërrim, sikur timoni i thyer i cili anijen nuk mund ta drejtojë as djathtas as majtas.

- Mos u bën mendjemadh për shkak të dijes, mos u shtir i rëndësishëm as mendjemadh për atë që je i ditur; mos e urre botën... Nganjëherë mund të të shërbejë edhe këshilla e të paditurit... Askush nuk ka arritur atë shkallë në shkencë, që të mundet pa tjetrin.

- Zbutja frikën të përлотurit, mos i bën padrejtësi të vejës dhe mos e privo njeriun nga pasuria që ia ka lënë babai i tij.

- Mos e mbyt njeriun nëse di cilësitë e tij të mira.

- Mos thuaj "unë nuk kam mëkatet", kurse je i preokupuar me mëkatet e të tjerëve...

Vetëm All-llahu është kompetent të gjykojë për mëkatet e të tjerëve dhe Ai me gishtin e tij ka firmosur fatet e tyre;

- Mos shko në gjumë duke u frikësuar dhe menduar se ç' do të sjell e nesërmja, sepse All-llahu, vërtet, e sendërton atë që dëshiron.

- Mos u shoqëro me njeriun i cili shpejt zemërohet.

- Dyfishoje bukën që ia jep nënës tënde dhe kujdesu për të siç është kujdesur ajo për ty.

Të ka bartur nëntë muaj në barkun e vet, ka qenë e lidhur për ty dhe të ka dhënë gji plot tre vjet... Pos asaj që papastërtia jote nxit neverinë, zemra saj këtë nuk e ka ndier dhe nuk ka thënë: "E çdo të bëj me këtë ndytësi?"

- Mos bën dallim ndërmjet personit në pozitë dhe varfanjakut. Me të gjithë sillu sipas fryteve të punës së tyre!

- Kur të ulesh të drekosh me shumë persona, mos ha shumë, qoftë edhe sikur gjella të të pëlqejë, sepse është e shëmtuar dhe turp që njeriu të jetë grykës.

- Një gotë ujë mjafton që të ta shuajë etjen dhe nuk ka dobi nga teprimi, sepse kjo nuk do ta forcojë zemrën tënde.

Kjo ka qenë gjendja e Egjiptit... Kulmimi në monoteizëm dhe abstraktivitet, përsosuria në tregimim e hyjnisë, madhësia në planin etik në sjelljen e individit dhe shoqërisë, ndërsa bota përreth është zhytur në adhurimin e të parëve, stërgjyshërve, statujave, idhujve dhe zotave dualistikë.

* * *

Zaratustra në Persi është paraqitur në vitin 660 para Isaut a.s. dhe i ka takuar persianët të ndarë në adhurimin e Hermesit, zotit të së mirës dhe Aherontit, zotit të së keqes. Ai i pari e fut monoteizmin në idetë fetare dhe lutjen e redukton vetëm në Një Zot. Zotin e së keqes e lëshon në rang të krijesës së dobët së cilës All-llahu ia konteston pushtetin dhe e cila nuk ka kurrfarë ndikimi.

All-llahu tek Zaratustra është karakterizuar me cilësitë më të përkryera: Ai është Fisniku i cili shëron nga çdo sëmundje, i cili shpëton nga çdo fatkeqësi dhe çdo problem, Krijuesi dhe Bujari në begati dhe të mira.

Ai botën e ka krijuar në gjashtë etapa... Së pari e krijoi qiellin, pastaj ujin, pastaj Tokën, pastaj botën bimore, e atëherë botën shtazore dhe njeriun.

Të vdekurit do të ringjallen dhe do të japin llogari... Veprat e tyre do të maten. Të mirët do të ngrihen në qiell, e të këqijtë do të hidhen në greminë të zjarrtë... Ata që në sasi të barabartë kanë vepra të mira dhe të këqija, as nuk do të ndëshkohen as nuk do të shpërblehen, por do ta kalojnë jetën duke e pritur Ditën e gjykimit, kur të gjithë do të hidhen në zjarrin e shenjtë që të pastrohen dhe pas kësaj do të ngrihen në mëshirën e Mëshirëplotit dhe të atij që fal shumë.

Zjarri është i shenjtë te Zaratustra nga shkakku se është krijesa më e pastër, e jo që është hyjni që adhurohet.

Shpirti i krijohet çdo njeriu para se t'i krijohet trupi.

Zaratustra, pa dyshim, ka qenë i dërguar i persianëve, sikur që Ahmatoni ka qenë i dërguar për faraonët. Ai i rrënoi statujat dhe idhujt në fenë persiane dhe ngriti bajrakun e monoteizmit në zemrën e saj.

Në Indi, 100 vjet pas vdekjes së Zaratustrës, u paraqit Buda, i cili e gjeti popullin e Indisë si e adhuron zotin e së mirës, Vishnën dhe zotin e së keqes, Shivën, pos numrit tjetër të zotave më të vegjël të cilët ndërrosheshin në pushtet. Buda e refuzoi idenë e politeizmit, sikur që e refuzoi edhe idenë e Zotit të Vetëm, i cili është paraqitur në qenien e Zotit. Ai e ka rekomanduar idenë e “absolutitetit” apo “tërësisë”, e cila nuk ringjallet nga vdekja, as nuk thërret në përgjegjësi, as nuk dënon, por krijesat e përfundojnë ciklin e vet duke u inkarnuar nga një trajtë në tjetrën, derisa nuk e arrijnë apogjenë e zhvillimit të vet në njeriun komplet të “Budës”, që pas kësaj të zhduket në “absoluten” ose në të “tërësishmen”. Budizmi këtë zhdukje e quan “*nirvan*”, duke e karakterizuar si kulm të fatit, sepse paraqet çlirim nga të gjitha trajtat dhe format, paraqet lëshimin e jetës së kufizuar dhe shkuarje në jetën e përkryeshmërisë. Kur të përkryhet njeriu në këtë kuptim dhe të bëhet “Budë”, ai pas vdekjes nuk kthehet më në tokë as në qiell në çfarëdo formë ose trupi, as nuk personifikohet në ndonjë krijesë më të ulët apo më të lartë, por përgjithmonë lirohet nga mallkimi i inkarnimit.

Kjo shkallë e përsosurisë, sipas pikëpamjes së Budës, arrihet vetëm me çlirimin nga robërimi i epsheve, dëshirave dhe lakmive të shpirtit, ashtu që ajo i nënshtrohet ligjit të arsyes, urtësisë dhe maturisë.

Budizmi, pos asaj që e ka mohuar qenien e Zotit, ka rënë në kontradiktë kur e rekomandon inkarnimin, e njëkohësisht e mohon qenien e njeriut dhe shpirtin e tij. Ai po ashtu nuk qe në gjendje të shpjegojë si inkarnohet njeriu në shumë persona dhe forma, dhe sërish lindet nga disa herë.

Ç'është ajo që çdo herë mbetet që përsëri të inkarnohet, nëse nuk ka trajtë dhe shpirt? Kush është ai që caktoi mallkim të inkarnimit dhe lindje të re, nëse nuk ka qenie të Zotit e cila thërret në përgjegjësi dhe dënon?

Budistët thonë se idenë për qenien e Zotit e kanë zëvendësuar me ligjin “*karma*”, sipas të cilit njeriu sërish lindet në pajtim me dispozitat e ligjit rigoroz mbi larjen e mëkatit,

sepse çdo mëkat lë gjurmë, kurse çdo gjurmë kërkon shëlbim. Buda, ndërkaq, nuk na ka thënë kush është ai që e nxori atë ligj rigoroz dhe atij ia nënshtroi krijesat, nëse nuk është Krijuesi i cili ka qenie të Zotit?

Ka qenë e qartë se Buda ka dëshiruar që në religjionin e vet ta evitojë diskutimin për çështjet e të padukshmes e të krijojë religjion pa “metafizikë”, dhe e ndërroi idenë e qenies së Zotit me idenë “e tërësisë” në të cilën humben pjesët. Mirëpo, nuk na ka thënë se si konsolidohet kjo tërësi pa Qenie e cila i grumbullon disa pjesë të tij dhe i mban si tërësi.

Ata që e mbrojnë mohimin e qenies së Zotit nga Buda pohojnë që idenë për qenien e Zotit e krijojnë vetëm njeriu i cili mendon se All-llahu është qenie sikur ai. Ndërkaq, All-llahu është i privuar nga ky krahasim.

Ata harrojnë se “*tërësia*” është që nuk dinë për vete dhe nuk janë të vetëdijshëm për ekzistencën e vet jokomplete dhe më të ulët sipas rangut, nga qenia Absolute e cila është e vetëdijshme për ekzistencën e vet.

Ata po ashtu harrojnë se ekzistenca është e cila nuk ndien se ekziston më i vogli dhe më i ulëti sipas kategorisë së ekzistimit nga ekzistenca që ndien natyrën dhe ekzistencën e vet.

Zoti, sipas shembullit të këtij zoti jo të vetëdijshëm, të cilin e quajnë “absolut”, në asnjë rast nuk përgjigjet që me të të sqarohen rendi, preciziteti dhe urtësia që sundojnë në kozmos.

“*Tërësia absolute*” të cilën e mendon Buda është vetëm kuptimi i cili është i privuar nga çdo cilësi.

Për këtë Buda në inspirimin e vet fetar nuk ka bërë asnjë hap para Ahnatonit as Zaraturës, por, madje, ka mbetur shumë prapa tyre.

Nuk e dimë kohën e saktë të paraqitjes së Ibrahimit a.s., as historia nuk na ka ruajtur asgjë nga sahitet (fletushkat) e tij që i përmend Kur’ani.

Ajo që na ka mbetur nga mësimi i tij, flet se ka qenë lider i monoteistëve ndër çifutët, se e ka lënë adhurimin e Diellit dhe Hënës, se i ka refuzuar idhujt dhe i ka mposhtur, ndërsa ka thirrur në një zot i cili është krijuesi i Diellit, Hënës dhe i çdo gjëje, i cili është i Vetmi, sipas veprës dhe caktimit, i cili ngjallë pas vdekjes, dënon për mëkatet dhe shpërblen për punët e mira.

“*Ai që më ka krijuar dhe në rrugë të drejtë më ka përdhur, i cili më ushqen dhe i cili, shpresoj, mëkatet e mia në Ditën e gjykimit do t’i falë*”.

Çifutët, ndërkaq, pas vdekjes së Ibrahimit iu kthyen idhujtarisë paraprake, dhe kur Musa u erdhi bijve të Izraelit, i gjen se i adhurojnë idhujt, statujat, shtazët, bimët, sikur popujt tjerë primitivë. Ai i ftoi ta adhurojnë Një Zot të cilin e quajti “*Jehova*”.

Dokumentet e vjetra hebraike, që transmetohen nga kjo epokë, nuk përmendin asgjë për atributet e këtij Zoti të vetëm, sikur që nuk përmendin asgjë për ringjalljen, botën tjetër, dhënien e llogarisë as dënimin.

Izraelitët e kanë paraqitur “*Jehovën*” në trajtë njerëzore, ai ha, pi, vjen në konflikt me armiqtë e vet... Parajsën dhe skëterrën i kanë konsideruar kënaqësi dhe dënim të kësaj bote, pagë momentale që e arrijnë para vdekjes.

Ringjallja, bota tjetër, parajsa dhe skëterra përmenden vetëm në ajetet (vargjet) e vonshme të Tevratit, historia e të cilit vonon deri në vitin dyqind para lindjes së Isait. Mbi zotin abstrakt, të privuar nga antropomorfizmi dhe atributet, lexojmë tek në gojën e të dërguarve të mëvonshëm, sikur tek Isai.

Ky unitet është përforcuar vetëm pas pejgamberisë së dhjetëra të dërguarve pas Musait, e të gjithë kanë përfunduar ashtu që kanë qenë të therur ose të persekutuar. Nuk ka asnjë

popull që ka pasur numër aq të madh pejgamberësh që thirrjet u janë humbur sikur ftesa në luginë, e ata vetë janë mbytur, varur ose persekutuar, siç është rasti këtu me popullin çifut.

Pastaj vjen Isai në kohën e vet dhe e gjen botën të zhytur në vrazhdësi e në dëfrimet shqisore materiale, dhe e orienton misionin e vet në dashuri, mëshirë, falje dhe modesti: “Duaje Zotin, Krijuesin tënd, me gjithë zemër, me gjithë qenien tënde, me gjithë mendimin tënd!

Duaje të afërmin tënd sikur veten!

Duaji armiqtë tuaj... Bekoni ata që ju mallkojnë... Lutuni për ata që juve ju bëjnë keq... Bëhuni të ngjashëm me Atin tuaj i cili është në qiell dhe i cili me diellin e vet e shndrit edhe kriminelin edhe të mirin, i cili furnizimin e vet ua jep edhe mirëbërësve edhe tiranëve.

Lum të gjithmëshirshmit...

Lum të devotshmit...

Lum të butët...

Lum të dëshpëruarit...

Lum krijuesit e paqes, sepse ata quhen bij të Zotit.

Kemi dëgjuar se pararendësve u është thënë: “Mos bëni kurvëri”, e unë ju them se kushdo që e shikon femrën duke e dëshiruar, ka bërë kurvëri me zemër”.

Keni dëgjuar se është thënë: “syri për sy, dhëmbi për dhëmb”, e unë ju them: “Mos iu kundërvini së keqes, kush të godet faqes së djathtë, ti ktheja edhe të majtën”.

Kur ndan sadaka, këtë bëje fshehtas, që dora e majtë mos të dijë ç’bën e djathta.

Askush nuk mund t’u shërbejë dy zotërinjve... Po ashtu askush nuk mund të jetë njëkohësisht në shërbim të Zotit dhe të pasurisë.

Mos u brengosni ç’do të hani, pini ose veshni.

Shikoni shpezët në ajër. Ato nuk mbjellin, nuk korrin, as nuk deponojnë... Babai juaj qiellor i furnizon. A nuk jeni ju më parësorë se ato?

Përsiatni për lulet në fushë të cilat All-llahu i vesh me veshjen më të bukur, e që ajo mos të lodhet, as asgjë nuk thur...Kur All-llahu vepron kështu me barin në fushë, i cili sot gufon, kurse nesër hidhet në stufë, sa më lehtë i vjen t’ju veshë juve, o ju që keni pak fe?

Çdokush që thotë “o Zot, o Zot”, nuk do të hyjë në mbretërinë qiellore, por kush e sendërton vullnetin e Atij që është në qiej.

Mos posedoni as ar, as argjend, as bakër, as dy palë rroba, as dy palë këpucë... Bëni mirë pa kompensim!

Pa pagesë keni marrë nga Zotëriu juaj, pa pagesë edhe jepni!

Unë dua mëshirë, jo sakrificë.

Të vërtetën po jua them se më lehtë do të kalojë deveja nëpër vrimë të gjilpërës se sa pasaniku do të hyjë në mbretërinë e Zotit.

Nuk e njollosë njeriun ajo që hyn në gojë, por ajo që i del nga goja.

Kush dëshiron ta shpëtojë shpirtin e vet, duhet ta shkurojë atë, e kush e mundon shpirtin e vet për mua, do ta gjejë, sepse ç’i vlen njeriut nëse e arrin tërë botën, kurse e shkatërron shpirtin? Cila sakrificë do ta kompensojë këtë humbje?

Kush ka besim sa edhe kokrra e vruvës, dhe i thotë kodrës që të largohet nga vendi i vet, është e sigurt se ajo do të luajë vendit”.

Me këto fjalë të qarta dhe të mprehta i drejtohet Isa a.s. shoqërisë së fajdexhinjve, gjakatarëve dhe vrasësve, zemrat e të cilëve kanë qenë të ashpra, kurse ndjenjat kanë

dështuar shoqërisë, priftërinjtë e së cilës janë marrë me mbledhjen e kamatave dhe me shitblerje duke i vënë tavolinat e veta në mes të tempullit.

Isai i përmbys këto tavolina dhe bërtet:

“Shtëpia ime quhet shtëpi e lutjes, kurse ju e keni bërë shpellë për vjedhës”.

A tyre që e quajnë mësues të mirë, u përgjigjet:

“Përse më quani të mirë? Asnjëri nuk është i mirë pos Njërit, ai është All-llahu”.

Në një vend tjetër qartë u urdhëron nxënësve të vet që të besojnë në njësinë e Zotit, duke e flakur me këtë çdo dyshim në përshkrimin e hyjnisë vetes.

“Mos i thirrni vetes baba në tokë, sepse babai juaj është Një. Ai është në qiej”. (Mateu, kap. 23).

Në kap. IV të Llukës ai i drejtohet satanës duke i thënë:

“Largohu satanë, është urdhëruar që vetëm Zotëriut, Zotit tënd, t’i përulesh dhe vetëm Atë ta adhurosh”.

Refuzon t’i bie në sexhde satanës, qoftë t’ia japë mbretërinë tokësore dhe deklaroi se sexhden ia bën vetëm All-llahut.

Ja sërish gjendemi para monoteistit të madh dhe fesë së lartësuar!

* * *

Tubimi i mësimit të Isait a.s. vonon më shumë se 70 vjet. Si rezultat i kësaj vie deri te konflikti dhe çarja rreth asaj që në Inxhil është theksuar për Atin, Birin dhe Shpirtin e Shenjtë dhe asaj që për Isain si “*zotëriun tonë dhe shpëtuesin tonë*” e ka shkruar apostull Pali. Shkolla e Ariosit nga Aleksandria, e cila paraqitet atëherë, konsideronte se Isai është njeri të cilin All-llahu e ka zgjedhur për të dërguar dhe e ka ndihmuar me mu’xhize (mrekulli), dhe se ai nuk është as Zotëri as Zot. Në Siri, sërish, paraqitet Nestori, i cili pohon se Isai ka natyrë Hyjnore dhe se All-llahu është transformuar në të. Janë shtuar drejtimet, kishat, sinodet dhe mendimet... A është Isai fjalë ose bir? Prej nga u krijua Shpirti i Shenjtë? Prej Atit apo Birit? Kisha lindore vendos se Shpirti i Shenjtë është krijuar vetëm nga Ati, kurse Kisha perëndimore, nga Ati dhe Biri së bashku. Ata, megjithatë, të gjithë pajtohen në njësinë e Zotit, edhe krahas asaj që rekomandojnë trininë e personit hyjnor, Ati, Biri dhe Shpirti i Shenjtë. Ata i mbajnë të tretë në një.

* * *

Shikimi kalimthi në historinë e fesë, pas kësaj pasqyre të shkurtër kronologjike, mundet, për shkak të përgjasimit të qartë ndërmjet feve primitive dhe qiellore, të na sjellë deri te mendimi se religjioni në tërësi ka lindur nga besëtytnia, se ky zinxhir kronologjik është vetëm dëshmi se ai është përrallëzë, dhe se për njeriun e mençur është më e arsyeshme që ta refuzojë edhe në tërësi edhe pjesërisht.

Ky është konkludim i gabueshëm. Kush qëndron pas tij i përgjason atij që prej nesh kërkon që ta mohojnë medicinën dhe të arriturat e saj, vetëm për atë se ajo është krijuar kronologjikisht nga medicina primitive, sikur tatuazhimi, kanterizimi, lëshimi i gjakut me prerjen e damarëve, lëshimi i gjakut me kukëza, fallëzimi dhe talismanizmi, me të gjitha me të cilat është preokupuar mjeku primitiv... Ose kërkon që ta hedhim kiminë, se është krijuar nga hulumtimi mitik i eliksirit të jetës dhe gurëve të urtarëve ose dëshiron ta lëmë pas dore astronominë, sepse u lind nga astrologjia dhe mrekullitë.

Kjo ngjashmëri dhe afërsi ndërmjet të gjitha epokave të krijimit të mendimit fetar është, me të vërtetë, dëshmi në llogari të fesë, e jo kundër saj... Ky është fakt bindës se ideja për All-llahun është kongenitale (e lindur) në natyrën njerëzore, se ajo është mendim

permanent që e preokupon njeriun prej kur ka filluar të ndiejë dhe mendojë, dhe se nevoja për fenë është nevojë e përhershme prej fillimit të botës.

Mirëpo, njeriu deri te e vërteta për All-llahun ka arritur gradualisht, në etapa, në faza. I është afruar kësaj të vërtete sipas shkallës së zhvillimit të aftësive të veta për të kuptuar dhe gjykuar.

Ka qenë e natyrshme që e vërteta t'i paraqitet në bukurinë e vet të plotë vetëm atëherë kur aftësia e tij për abstraksion e ka arritur përsosurinë dhe kur mendjemprehtësia i është zhvilluar deri në atë shkallë që ka mundur të ketë shikim gjithpërfshirës.

Po ashtu ka qenë e natyrshme që këto fakte universale, në formë të Shpalljes, t'i pranojnë vetëm njerëzit e largpamësisë së fuqishme shpirtërore dhe të dërguarit, njohja dhe gatishmëria e të cilëve ka qenë e përsosur.

Së këndejmi ideja e Islamit për All-llahun, Një, të Vetmit, të Lartësuarit dhe të cilit nuk i përngjan asgjë, paraqet kulmin dhe fundin e abstraksionit të pastër të All-llahut, i cili nuk ka lindur, as s'është i lindur, me të cilin askush nuk është i barabartë. I cili është I Pari, I Fundit, I Qarti, I Fshehuri... I cili i vështron sytë të cilat Atë nuk e vërejnë... I cili është më i lartësuar mbi të gjitha vetitë dhe përfytyrimet që i kemi për të... Njohës i botës së panjohur e të njohur... Në pronësinë e Tij janë çelësat e çdo gjëje... i Vetmi... Ai është srehim për të gjithë... Ai është i Gjithmundshëm... Nëntëdhjetë e nëntë emra të bukur që janë përmendur në Kur'an paraqesin apogjenë e abstraksionit deri te i cili kanë arritur dituritë metafizike.

* * *

Për këtë në historinë e religjionit te popujt primitivë edhe e lexojmë këtë rrëfim të gjatë për zhvillimin e mendimit fetar, i cili përfshin fëmijërinë e arsyes njerëzore, kur arsyeja ende ka qenë fëmijë dhe kur ka mund të besojë vetëm sendin material e të personifikuar të cilin e ka prekur me duar, e deri në pjekurinë e plotë kur ka mund të besojë në absoluten dhe abstrakten... Mirëpo, të dërguarit e Zotit, të cilëve u janë shpallur shpallje të Zotit, prej Nuhit, Ibrahimit, Is'hakut, Jakubit, Ismailit, Junusit, Hudit, Musait, Isait, e deri te Muhammedi, mbi të gjithë ata qoftë salavati dhe selami i Zotit, gjithnjë kanë bërë përjashtim nga ky rregull... I Dërguari ka ardhur me një të vërtetë e cila nuk ndërrohej, as nuk është ndryshuar. Kjo e vërtetë është se All-llahu është Një dhe se nuk ka zot tjetër pos Tij.

Çdo i dërguar ka predikuar mbi njësinë e vërtetë dhe të mirëfilltë të qenies së Zotit. Këtu çështja, ndërkaq, është krejt tjetër... ne nuk jemi para njeriut të rëndomtë i cili pavarësisht kërkon zgjidhje, dhe gabon apo ia qëllon... Ne këtu jemi para njeriut i cili është ndihmuar me shpallje nga ana e All-llahut, para njeriut të cilit e vërteta i është tërësisht e panjohur, dhe i cili nuk flet nga hamendja e vet... Çdo gjë që flet është vullneti i Zotit dhe diç nga dija e Tij që ua dërgon njerëzve... Për këtë shkak shpalljet e Zotit gjithnjë kanë qenë një trup, një fjalë dhe një ideologji... Të gjitha ato për ne janë Islam, qoftë biseda mbi Kristianizmin ose mbi Judaizmin.

Kur'ani, pos asaj që paraqet kulmin e diturisë mbi Zotin, ka sjellë mësimin mbi njësinë e Zotit sikur edhe Nuhi, Ibrahimit, Musai dhe Isai; ky është mësimi i njëjtë, fjalia e njëjtë: La ilahe il-lall-llah.

Isa a.s. thotë: "Unë nuk kam ardhur ta anuloj ligjin, por ta përsosi atë".

Nuk ka ndërrim, nuk ka ndryshim në atë me çka kanë ardhur të dërguarit e Zotit.

Religjioni ka historinë dhe evolucionin për njeriun e rëndomtë, i cili vetë me arsyen e vet ka trasuar rrugën deri te All-llahu, dhe vetë është përpjekur, duke u mbështetur në aftësitë e veta, qoftë të gabojë ose të kuptojë.

Shohim se edhe reformatori i madh fetar Ahnaton i gabon në pikëpamjen e vet mbi All-llahun, përkundër gjenialitetit të madh që e posedon, kur në fund të himnit të vet, duke iu drejtuar All-llahut thotë:

“Ti je në zemrën time,

S’ka njeri që të njeh,

Pos biri yt të cilin ti e ke lindur.

mbreti i Egjiptit të Epërm dhe të Poshtëm,

Sunduesi i dy vendeve, Ahnaton”.

Edhe përkundër mençurisë së vet largpamëse dhe ndjesisë së fuqishme, e ka bërë gabimin mirë të njohur kur thotë se ai është i biri i Zotit të cilin e ka lindur Zoti.

Po ashtu shohim edhe reformatorin tjetër të madh, Budën, se e mendon All-llahun si ekzistencë absolute e cila nuk posedon qenie...

Kësisoj është gjithnjë rasti me arsyen kur njeriu e merr për udhëzues të vetin.

Ajo që ai mund ta ofrojë në rrugën e njohjes së All-llahut është vetëm përpjekja...

Këto përpjekje na kanë lënë historinë e gjatë dhe rrëfimin për krijimin e mendimit fetar që e ekspozuam.

Sa u përket të dërguarve, ata kanë thithur njohjen nga burimi që nuk gabon; dija e tyre bën pjesë në rrafsh të shpalljes (vahjit).. Për këtë arsye ata na kanë prezentuar të vërtetën fetare të pastër, me asgjë të prishur dhe të drejtë... Të gjithë ata, përveç largësisë kohore të njërit prej tjetrit, gjithnjë kanë qenë unikë në fjalët “se nuk ka zot tjetër pos All-llahut, Permanent dhe Absolut”, për të cilët nuk ka pasur ndërrim as ndryshim.

* * *

Përkundër filozofive, diskutimeve dhe teorive që i ekspozuam, problemi i fesë mbetet, në rend të parë, pyetje e ndjenjave, problem i “vetëdijes universale”, siç thotë mendimtari ynë (egjiptian, vër. N.I.) Abbas El-Akkadi,.. Ky është problem i shikimit gjithpërfshirës dhe i pikëpamjes universale i cili e lë pas dore arsyen, e beson dhe e ndien të Vërtetën e cila gjendet çdokund përreth, mbi, nën, djathtas dhe majtas... E shoh All-llahun në rregullimin e gjithësisë dhe bukurinë e tij, në harmoni të qenies së vet dhe bukurisë së tij, në ndjenjën e shenjtërisë dhe magjepsisë e cila e përshkon kur bie nata dhe kur yjet paraqiten në qiell.

Kjo është ndjenja që bën që të jemi në raporte harmonike me këtë botë, derisa mohimi i së Vërtetës na shkatërron, na rrënon dhe i ndërpret lidhjet tona me botën, për më tepër, ai na sjell qenien në aso kundërshtish që ato, pa kurrfarë dobie, reciprokisht kundërshtohen.

Një nga dëshmitë e vërtetësisë së fesë është edhe hamendja dhe paretat që e ndjek të hamendurin, pastaj shkurajimi, izolimi, melankolia dhe shkallëzimi që e përshkojnë, që është plotësisht e kundërt me sigurinë, dinamikën dhe afërsinë me jetën, e cila vie në shprehje nëpërmjet harmonisë, dashurisë dhe besimit në ardhmëri.

Vetëm nga ky shkak, e edhe për shkak se ndjenja fetare së pari është ndjenjë e shikimit largpamës, e pastaj çështje e arsyes, i dërguari i parë historikisht paraqitet para filozofit të parë i cili e hulumton Zotin.

Kjo është për atë se të dëgjuarit janë ithtarë të largpamësisë shpirtërore, kurse filozofët të arsyes...

Përkundër asaj, qofshin edhe ithtarë të arsyes e jo të largpamësisë shpirtërore, e për problemin e All-llahut më me dëshirë diskutonin me anë të arsyes, nga kjo fushë do të gjejmë trashëgiminë e tërë të mendimit, që e përcjell njeriun prej atëherë kur ka filluar të mendojë, do të hasim në mijëra libra, qindra filozofi dhe teori, dhe në armatë mendimtarësh, të cilët plotësisht i qenë përkushtuar marrjes me problemin e All-llahut dhe metafizikës.

Nuk është e mundur që tërë kjo trashëgimi të jetë temë e paraqitjes së rrejshme dhe dërdëllisje boshe e cila s'flet gjë.

As që është e mundur që mijëra teologë dhe mendimtarë të pajtohen që të merren me të njëjtën pyetje në epoka aq të ndryshme kohore, dhe në fund del se janë pajtuar në diç që është e rrejshme dhe e pavërtetë.

E Vërteta hyjnore është mbjellë në njeriun që nga lindja e tij.

Ndërgjegjja, e cila është burim i mirësisë, bukurisë dhe normave të përgjithshme të cilat merren si masë për marrjen e gjykimit mbi gjerat, është vetëm një dëshmitar i drejtë i asaj që All-llahu e ka deponuar në vlerën e caktuar të njeriut, e që nuk mund të shpjegohet me materie, me elemente, as me atome.

Ata që pohojnë se ndërgjegjja nuk është asgjë tjetër pos grumbullim i traditave të të kaluarës, opinionit dhe shprehitë e saj shoqërore, duhet të na shpjegojnë si kanë mundur personalitetet e ndërgjegjes së lartë dhe mendjemprehtësisë së jashtëzakonshme ta ndërrojnë ardhmërinë dhe që njerëzisë t'i ofrojnë vizione të atilla të cilat qindra vjet i paraprijnë kohës së tij.

Si janë frymëzuar nga kjo ndërgjegje, për të cilën mendimtarët materialistë thonë se është arkiv i së kaluarës dhe sarkofagu i saj i balsamuar, e gjithë kjo dritë dhe këto shikime vizionare?

Nuk ka shpjegim pos që të gjendemi para fenomenit të lartësuar, burimi i të cilit është i Lartësuarit dhe i Amshueshmi, e jo trillet e grumbulluara të së kaluarës dhe shprehitë e saj.

Këtu jemi vërtet para All-llahut.

Gjetja e dëshmisë për të ekzistuarit e kësaj të Vërtete është e tepërt dhe për këtë nuk ka arsye, sepse ajo është vetë dëshmia e vetme e ligjshmërisë së çdo gjëje.

**ALL-LLAHU TE SHKENCËTARËT DHE
MENDIMTARËT**

All-llahu ka qenë preokupimi i parë i atyre që E kanë pranuar, atyre që E kanë mohuar, dhe i atyre që dyshojnë në ekzistencën e Tij... Ai gjithnjë ka qenë objekt i hulumtimit të filozofëve, pa përjashtim, pa marrë parasysh a kanë dëshiruar ta përgënjeshtrojnë apo ta dëshmojnë ekzistimin e Tij. Pozita e filozofëve në këtë pikëpamje është dalluar vetëm sipas mjeteve dhe metodës nga pozita e njeriut primitiv.

Filozofi rrugën e ka kërkuar me arsye, kurse njeriu primitiv me intuitë. Por, All-llahu gjithnjë ka qenë temë e të dyve.

Sokrati ka ecur rrugëve të Athinës dhe në mënyrën e vet me botën ka diskutuar mbi domethënien e vlerës, drejtësisë, bukurisë dhe mirësisë, duke u pajtuar në fillim me bashkëfolësin e vet, që në fund me shkathtësi ta përvetësojë që vetë ta zbulojë gabimin e vet dhe të arrijë deri te e vërteta.

Ai ka thirrur në besimin në amshueshmërinë e shpirtit dhe ka pohuar se ai nuk shkatërrohet me vdekjen e trupit.

Platoni ka zhvilluar teorinë e vet të njohur “të idesë”.

Ai me këtë teori beson në mendjen universale dhe të përhershme, e cila, në fakt, paraqet mendjen e All-llahut, ku janë të vendosura format e vërteta të çdo gjëje të krijuar. Kjo është ideja... Melekët dhe gjysmëzotat i trajtojnë këto forma në botën fenomenale, duke i veshur me trajta materiale të cilat i imitojnë idetë... Duke e marrë parasysh se melekët nuk janë të përkryer, as këto krijesa nuk janë të përkryera, siç shohim edhe në botën tonë fenomenale. All-llahu këtyre krijesave të papërkryera, nga fisnikëria dhe mëshira e vet, u dhuron kohën ku jetojnë, kurse e cila paraqet imitim të amshueshmërisë së Zotit. Ky imitim i papërkryer u përgjigjet këtyre krijesave të papërkryera, mirëpo arsyeja e njeriut është në gjendje që me anë të lidhjes së vet me mendjen e All-llahut, të zbulojë themele të përkryera dhe abstrakte të krijesave të botës fenomenale, ashtu si duken ato në mendjen e All-llahut, sikur që është në gjendje ta njohë idenë e vërtetë të çdo gjëje ashtu si duhet ajo të duket.

Shkalla e kësaj lidhjeje ndërmjet All-llahut dhe njeriut e përcakton edhe fatin e njeriut pas vdekjes, qoftë të shpërblehet me amshueshmëri në botën e ideve, të manifestuar nëpërmjet fatit të amshueshëm me mendjen universale, ose është dënuar me rënien në greminë të skëterrës, ku inkarnohet në shtazë dhe kthehet në tokë në trajtat më të ulëta, nëse u lëshohet instinkteve dhe largohet nga meditimimi mbi qenien e All-llahut e cila është burim i idealeve më të lartësuar.

Sa i përket Aristotelit, ai beson në Zotin një, të pafillim, pambarim dhe të amshueshëm i cili nuk pranon shumësi, beson në monadën e cila nuk i nënshtrohet as sintezës as analizës. Ai këtë Zot të vetëm e ka paraqitur si Lëvizësin e parë të ekzistencës i cili ekzistencën e ka vënë në lëvizje të parë, ashtu që ajo nga ai çast gjendet në lëvizje të vazhdueshme.

All-llahu tek Aristoteli nuk mendon për ekzistencën që e ka krijuar, sepse ekzistenca është aq e ulët që All-llahu të mendojë për te. All-llahu mendon vetëm për Qenien e vet, sepse ajo është ajo më e përkryera që ekziston.

All-llahu krijesat e veta nuk i përshkon me kujdes, por krijesat janë ato të cilat Atij i drejtohen.

Çdo lëvizje në botën reale paraqet këtë drejtim ndaj All-llahut. Ky është drejtimi i ekzistencës së papërkryer drejt Qenies së përkryer.

All-llahu krijesave të veta u ka dhënë arsye edhe ndjenjë e cila i bën që të jenë në mallëngjim të përhershëm për Të, që të gjenden në lëvizje të përhershme nga Ai. E Dekarti fillon të dyshojë në çdo gjë, që në fund të vijë deri te bindja në ekzistimin vetjak, sepse derisa dyshon, dmth. posedon qenien e cila edhe vetë dyshon dhe e cila pa dyshim ekziston.

Mendoj, pra, ekzistoj.

Filozofi gjerman Imanuel Kanti ka besuar në ekzistencën e Zotit, por nuk e ka dëshmuar me dëshmitë racionale, për arsye se arsyeja nga aspekti i tij, është e paaftë ta njohë All-llahun, sepse ai sipas natyrës së strukturës së tij të njohjes është vetëm i kufizuar, relacionet, sasia dhe cilësia, e edhe fushëveprimi i manipulimit të tij janë çështje parciale dhe realitete parciale, derisa e vërteta absolute, çështjet e substancës dhe problemi i ekzistencës, janë gjëra të cilat janë mbi mundësitë e tij.

Për këtë dëshmia e filozofëve për ekzistimin e All-llahut vjen nga ndërgjegjja e tij, nga dëshira e tij e brendshme për gjetjen e së vërtetës, drejtësisë, bukurisë dhe mirësisë.

Sikur që etja për ujë tregon në ekzistimin e ujit, po ashtu edhe etja për drejtësi tregon në ekzistimin e të Drejtë.

Etja për përsosuri dhe bukuri tregon në ekzistimin e Absolutit, All-llahut. Meqë drejtësia assesi nuk mund të sendërtohet në këtë botë, është e domosdoshme të ekzistojë bota tjetër, ku secili do ta gjejë shpërblimin e vet të drejtë dhe do të vihet në vend të merituar.

Bergsoni konsideron se forca Hyjnore është e fshehur në kozmos dhe se është pjesë e tij përbërëse. Ajo nuk është e pavarur, as jashtë kozmosit... Atë, ai në filozofinë e tij e quan elan kreativ lëvizës.

Sipas tij, kjo forcë e hovshme sekrete paraqet "Qenien e Zotit" e cila deri te shprehja e vet e plotë vjen në kreativitetin e artistit dhe mendimin e filozofit.

Amshueshmëria e shpirtit të Bergsoni është gjë e mundur të cilën arsyeja nuk e refuzon. Darvini nuk ka menduar se teoria e tij e evolucionit e mohon ekzistencën e Krijuesit, por thotë se ajo është vetëm shpjegim për shumësinë e llojeve, të cilat ajo ua kthen një burimi, farëzës së jetës, të cilën e ka krijuar Krijuesi... Ai, përfundimisht, nuk refuzon besimin në Krijuesin.

Shkenca moderne arrin deri te All-llahu me anë të mikroskopit, skalpelit, teleskopit dhe me përsiatje mbi ligjet e atomit dhe trupave qiellorë...

Astronomi ser Xhems Xhinsi thotë: "Ne ligjet dhe barazimet matematikore, në bazë të të cilave lëviz kozmosi dhe të cilat i rregullojnë raportet në materie dhe i lëvizin atomet, i kemi fituar nga arsyeja jonë me anë të operacioneve matematikore, me përsiatje dhe me gjykim. Kur me anë të teleskopit, dyrbinit dhe tejqyrit shikimin e kemi hedhur më larg, kemi zbuluar që edhe trupat më të largët qiellorë, që më herët nuk i kemi parë, as që për ta kemi ditur, po ashtu po lëvizin në pajtim me këtë ligj.

Është e domosdoshme që vetes t'ia paraqesim që këto ligje gjenden në Mendjen gjithpërfshirëse dhe abstrakte e cila është sunduese e çdo gjëje, dhe se Ajo i ka deponuar në arsyen tonë, siç i ka deponuar edhe në kozmos, i cili sipas tyre orientohet dhe lëviz. Tërë kozmosi paraqet projekt preciz të cilin e ka hartuar Inxhinieri dhe Kreatori i madh. Ai njëkohësisht është ai i cili kozmosit i ka dhënë idenë dhe ia ka vënë ligjet".

Edhe matematikani i madh Ajnshtajni pranon ekzistencën e Zotit, sepse në rendin e përsosur dhe në precizitetin e plotë gjen gjurmën e fuqisë e cila me çdo gjë sundon dhe e rregullon çdo gjë.

Takojmë edhe shkencëtarë që nuk kënaqen vetëm me besim, por i përkushtohen edhe lutjes, sikur ser Oliver Loxhi, zbuluesi i radio-stacionit.

Kush shkon në Sheshin Belgraf Merlburn, nr. 23, në Londër, në ndërtesën e pestë të shoqatës spirituale, do të gjejë sallën e veçantë “Ser Oliver Loxh”, e cila është e destinuar për lutje dhe meditim.

Dr. Aleksis Karl (fitues i çmimit Nobël në vitin 1912) beson në ekzistimin e një qenieje të arsyeshme të padukshme e cila e përmbush kozmosin rreth nesh. Ai thekson se lutja na mban në kontakt të përhershëm me këto qenie të fshehta të arsyeshme dhe njëkohësisht na bën objekt të kujdesit dhe inspirimit të tyre... Me sa më shumë entuziazëm të kryhet lutja jonë, aq më tepër ajo na afron nga All-llahu, duke na mundësuar që direkt prej Tij ta pranojmë ndihmën dhe mbështetjen.

Shkenca moderne e pranon kufizueshmërinë e vet, dhe pranon se ekzistojnë fushat e njohjes që i janë të pakapshme, sepse ajo me të gjitha të arriturat dhe metodat e veta vetëm mund të zbulojë anën materiale të së vërtetës.

Çdo gjë që mund të jetë objekt perceptimi, kundrimi, deduksioni, induksioni dhe eksperimenti, bën pjesë në rrafsh të shkencës dhe specialiteteve të saj.

Mirëpo, personaliteti nga aspekti i personalitetit dhe individualitetit, nuk mund të jetë objekt kundrimi. Ai nuk mund të vendoset nën mikroskop, as të matet me centimetra as me gramë.

Çdo gjë që mund të mësojmë për të, janë të dhënat që mund të fitohen indirekt, me përshtypjen që ai e lë te të tjerët dhe me shfaqjet të cilat çdo ditë manifestohen gjatë sjelljes, kurse të cilat janë shpesh të rrejshme dhe artificiale.

Sikur njeriu me ndonjë rast ta marrë personalitetin e vet për objekt të përsiatjeve dhe hulumtimeve të veta, ai do të ftohej nën skalpin për analizë dhe anatomi, do të shndërrohej në kufomë e cila e humb individualitetin e vet dhe do të bëhej diç krejt tjetër.

E nëse, megjithatë, i qaset hulumtimit të hollësishëm të instinkteve dhe impulseve të veta individuale, do të arrijë deri te pika kur zhduken kufijtë ndërmjet shkakut dhe pasojës, dhe kur vetë personaliteti bëhet, njëkohësisht, shkak dhe pasojë.

E kur njeriu është i paafte ta njohë veten dhe personalitetin e vet, si mundet atëherë të pohojë se e di personalitetin tjetër, apo ta mohojë qenien e Zotit?

Vetëdija e njeriut mbi veten, e ky është fakti të cilin e quajmë “*individualitet*”, është fenomen i veçantë i cili nuk e pranon bashkimin... Secili prej nesh vuan personalisht dhe vetë vdes... As mendimet sekrete shpirtërore, të cilat janë karakteristike për secilin prej nesh, nuk e pranojnë bashkësinë... Askush nuk mund të dashurojë për tjetrin, as të vuajë për tjetrin, as të vdesë për te...

Kraharori është i mbyllur me emocionet, dhembjet dhe gëzimet e veta.

Për këtë nuk është e saktë se shoqëria është grumbull i cili fitohet me mbledhjen apo me shumëzimin e ideve sekrete të anëtarëve të tij... Çdo personalitet paraqet njësi të veçantë e cila nuk mund të ndahet, të mblidhet apo të zbritet.

Është e mundur të hartohet statistika e të ardhurave, pronës ose e kursimit të anëtarëve të shoqërisë, sepse këto janë lëndët e vërteta që i nënshtrohen numërimit, mbledhjes dhe shtimit... E sa u përket mendimeve të tyre të fshehta, ato nuk pranojnë mbledhjen, sepse ato janë fakte individuale dhe secili nga ato ekziston me personalitetin e vet.

Secili prej nesh është e vërtetë e pakufishme në qenien e vet, unik, i veçantë, i papërsëritshëm... Ai është njësi e pavarur e cila nuk ndahet, as që matet me masat për peshë ose gjatësi. Është i pakrahasueshëm dhe s’ka të barabartë me të. Ai është botë për vete... Ekziston në pajtim me ligjet e veta individuale dhe të veçanta. All-llahu e ka

krijuar sipas shembullit të vet; I përngjan sipas njësisë, unitetit, jetës, dijes, namit, shquarjes, natyrisht, me dallim të madh ndërmjet Krijuesit dhe të krijuarës sipas rangut dhe pozitës.

Është e natyrshme të konsiderojmë që kjo qenie nuk i takon vdekjes së trupit... Ne trupin e mendojmë vetëm objekt dhe veshje të përkohshme të cilën e vesh derisa qëndron në botën e hapësirës dhe kohës, e të cilën e heq kur e lë dhe e lëshon.

Sikur që shkenca moderne e ka pranuar pafuqinë dhe kufizueshmërinë e vet para “personalitetit”, ajo, po ashtu, ka zbutur shumë ekzagjerime dhe rekomandime të veta të pagabueshmërisë para fakteve të botës materiale dhe ligjeve të saj.

Sot ligjet natyrore, pas Hajzenbergut me teorinë e “parimit të caktueshmërisë”, sikur edhe absurditetet e ekzistimit të së vërtetës së pakontestueshme të përcaktimi i lëvizjes së atomit dhe pjesëzave të materies, nuk janë më aq kategorike dhe të rrepta siç kanë qenë dje.

Si të zbrapset elektroni para vrojtimit?... Kur hulumtuesi përpiqet t’ia caktojë pozitën, ai e ndërron shpejtësinë, e kur përpiqet t’ia caktojë shpejtësinë, ai e ndërron pozitën, sepse rrezet që i përdor shkencëtari për vrojtimit çdo herë larg e hedhin elektronin. Rasti i këtij shkencëtari, në lidhje me elektronin, është në formë katrori duke tentuar t’ia caktojë dimensionet... Kur të arrijë t’i masë dimensionet, ndërrohet vëllimi, e kur tenton ta caktojë vëllimin, ndërrohen dimensionet, sepse vëllimi shkrihet gjatë çdo prekjeje dhe ndërrohet çdo çast.

Prekja e tij bën që akulli të gjendet në gjendjen e vazhdueshme të shkrirjes.

Mjeti i tij i njohjes jep rezultate të rrejshme. Prej këtu edhe del parimi “i papërcaktueshmërisë”.

Në ligjet shkencore nuk besohet më si në diç përfundimtare, por si në diç të afërt, sepse ato paraqesin mesatare statistikore të grupeve të mëdha të atomeve dhe të pjesëzave të materies. Zakonet në tërësi i përcjellin lëvizjet e atomeve të cilët duken sikur ndonjë armatë në lëvizje, ku nuk mund të ndodhë që çdo herë, nga disa ushtarë të mos jenë jashtë rreshtit... Për këtë arsye një eksperiment kurrë nuk përsëritet, në kuptim që të vihet deri te rezultati i njëjtë. Gjithnjë gjendet dallimi krejt i vogël i cili nuk i nënshtrohet ligjit.

Shkenca bashkëkohore me këtë frymë modeste të jetës e ka lëshuar fronin e krenarisë së dikurshme, e ka lënë piedestalin e lavdisë dhe krekosjes dhe ka hequr dorë nga dijet e pathyeshme, duke u kënaqur me supozime, probabilitete dhe eventualitete. Ajo në këtë mënyrë ia ka lënë dyert e hapura fesë që ta thotë fjalën e vet, ka bërë vend për meditimet e mistikut dhe për mësimin pejgamberik.

Për këtë ndjenjat e mistikut dhe frymëzimet e tij nuk merren më me ironi dhe me gjestikulacion të dorës, pos nga ana e injorantëve dhe njerëzve me shikim të kufizuar. Shkenca më në fund ia hapi dyert fesë, pas haraçit të trilluar, i cili është paguar gjatë kohë.

ALL-LLAHU TEK ATA QË E MOHOJNË

Ata që e kanë mohuar All-llahun, për këtë kanë pasur “*dëshmi*” në çdo kohë. Kanë pohuar se feja është lajthim dhe se All-llahu është ide të cilën njeriu vetes ia ka krijuar që në të të gjejë ngushëllim në këtë botë që ta shpjegojë xhennetin, hutitë, pallatet, dëfrimet... Këta, ndërkaq, kanë harruar se ekzistojnë fe që e rekomandojnë kalueshmërinë dhe se në to nuk ka xhennet as xhehennem, sikur as besim në shpirtin, e pos kësaj janë edhe më të zgjeruara dhe kanë më shumë ithtarë se fetë e shpallura, çfarë është shembulli, konkretisht, me Budizmin.

Më tej kanë thënë se feja është opium të cilin pasanikët ua ndajnë varfanjakëve, se kjo paraqet kambial për parajsën e trilluar pas vdekjes, për të cilat në ndërrim ata nga bota vjedhin jetët e tyre... Në këtë mënyrë feja bëhet armë e një shtrese kundër tjetrës...

Ndërkaq, ata edhe këtu kanë harruar se fillet e idesë për All-llahun i takojmë në shoqërinë e parë primitive dhe bashkësinë fisnore, pra para shfaqjes së feudalizmit dhe kapitalizmit të cilët me vete bartin konfliktet klasore dhe varietetin e interesave. Kapitalizmi, pas ndryshimeve shoqërore dhe ngadhënjimit të mendimit bashkëkohor, është kapërcyer, por feja ka mbetur që edhe më tej ta luajë rolin e vet në shoqëri të re pa klasa.

Mendimi bashkëkohor në mospranimin e vetë fesë zë fill në botëkuptimin se ai bën pjesë në rrafshin e metafizikës dhe se intelektu shkencor nuk mund të besojë në të padukshmen... Por, përkundër kësaj, vetë ky mendim ka rënë në kundërthënie duke e ndërtuar filozofinë e vet pikërisht në të padukshmen dhe në supozime... Ajo mendon se materia është e amshueshme dhe pa fillim, se nuk e ka krijuar Krijuesi, se është e pafund në kohë dhe se është zhvilluar gjatë disa fazave të tëra... Në fillim që materia, pastaj ka evoluar në jetë, kurse jeta u zhvillua në jetë në trajtën e vet më të përsosur në “*njeriun e arsyeshem*”. Tërë kjo ka ndodhur vetvetiu me anë të ligjeve dialektike që dominojnë me materien, pa pjesëmarrjen e faktorëve eksternë jashtë materies.

Është filluar nga supozimi i gabuar mbi amshueshmërinë e materies, duke llogaritur që progresi zinxhiror i kohës prapa deri në të kaluarën e largët, mund të na shpie deri në amshueshmëri, përkatësisht deri në pafundësi... Kjo është e gabueshme.. Koha është kuantitet i kufizuar, dhe pa marrë parasysht në atë se sa sasi të kufizuara u shtoni sasive të kufizuara, rezultati gjithnjë do të jetë sasi e kufizuar. Sado që të përpiqemi të mbledhim dhe të shtojmë, nuk do të arrijmë deri te pafundësia, respektivisht deri te amshueshmëria.... Materia nuk është e amshueshme as prazanafillore.

Të flitet se në fillim të kozmosit ka ekzistuar vetëm materia dhe asgjë tjetër, dhe se materia i ka paraprirë çdo gjëje me rastin e krijimit, është supozimi i dytë dhe diskutim për të paparën, sepse askush nga ata që këtë e pohojnë nuk ka ekzistuar në kohën në të cilën është krijuar kozmosi... Edhe kjo është një nga ekskursionet në të padukshmen për të cilin edhe neve na e zënë për të madhe.

Pastaj, të flitet për evolucionin e materies vetvetiu, sipas ligjeve dialektike brenda vetë asaj, është arbitraritet tjetër, sepse askush prej tyre as nuk ka tentuar që vetes t’ia shtrojë këtë pyetje të thjeshtë dhe logjike: Kush i ka vënë këto ligje brenda materies?... Si të ekzistojë rendi pa atë që e ka caktuar?... Si të krijohet simfonia pa autorin i cili i harton notat dhe dirigjon me orkestrën?... Kanë harruar se mospërfillja e ligjit të kausalitetit nga një sërë ndodhish dhe shfaqjesh, sikur edhe rekomandimi i krijimit pa

Krijues, dtth. hedhje e tërë shkencës, lënie e mendimit shkencor dhe kthim improvizimeve të saj të para.

E, sa i përket pohimit të tyre se materia paraqet të vërtetën e vetme reale, pastaj mospërfilljes së tyre të qenies intelektuale dhe origjinalitetit të saj, të kuptuarit e tyre se kjo është prodhim i shkallës së dytë të materies, është supozim tjetër, arbitraritet joshkencor dhe tentim jo i denjë i simplifikimit të të tërës në një fjalë, në materie. Kjo, dmth., është ndërtesë e dobët e ndërtuar nga supozimet, probabilitetet, hipotezat dhe paralajmërimet dhe thjeshtësim naiv i fakteve, të cilat sipas natyrës së tyre janë komplekse, të lidhura, të ndërlikuara dhe të hartuara nga qindra shkaqe dhe faktorë... Edhe krahas asaj që mendimi bashkëkohor e merr moton e shkencës për parullë të asaj që e thotë, ai, megjithatë, nuk i respekton elementet themelore të kësaj shkence dhe fundamentet e saj.

Dëgjojmë që thuhet se feja është mirësjellje, etikë dhe moral dhe se këto janë gjëra të cilat sot njeriu i arrin me arsye, me motivim social dhe nuk i nevojitet feja... Ai që qëndron pas këtij pohimi gabon në të kuptuarit e tij të religjionit... Religjioni nuk është si edhe morali... Ai është në shkallë më të lartë se morali.

Detyra e moralit, në rastin më të mirë, është sendërtimi i përkatësisë ndaj shoqërisë njerëzore.

Mirëpo, detyra e religjionit është më komplekse... Ai dmth. sendërtimi i përkatësisë kozmosit, ekzistencës dhe All-llahut.

Njeriu, si qenie që rrjedh nga All-llahu dhe e cila përfundimisht Atij i kthehet, vetëm me anë të fesë e zbulon përkatësinë e vet të vërtetë dhe të mirëfilltë... Ai është krijesë e Zotit dhe para Tij është përgjegjës... Çdo gjë që e posedon është nga All-llahu dhe këtë e ka duke iu falënderuar mirësisë së Tij... Për këtë ai ka obligime vetëm para All-llahut dhe ai me aksionin e tij dëshiron vetëm arritjen e kënaqësisë së Zotit.

E sa i përket njeriut me sjellje të mirë dhe moral, në kuptimin shoqëror dhe moral, ai ka ndjenjë të përkatësisë së kufizuar, përkatësisë së llojit të vet njerëzor... Rregullat e tij të sjelljes përbëhen nga sistemi i normave etike të cilat i rregullojnë raportet në mënyrën më të mirë të mundur, por nuk e nxjerrin nga rrethi i kufizuar i farefisit dhe miqve, dhe nuk ia hapin rrugën në fushën e ekzistencës së tërësishme.

Nëse pak e shqyrtojmë mësimin e Frojdit, do të shohim se ai qaset nga teoria me të cilën çdo gjë e arsyeton me motivin seksual, që të na shpjegojë që edhe religjioni është lloj i sublimacionit të instinktit seksual... Lidhshmëria erotike e fëmijës mashkull për nënën, xhelozia dhe urrejtja e fshehtë ndaj babait (kompleksi i Edipit) marrin formën e jashtme e cila manifestohet në aspekt të mohimit të pavetëdijshëm të kësaj urrejtjeje, dhe në aspekt të dashurisë së tepruar ndaj babait, e cila gradualisht rritet në adhurim të babait, pastaj sajimi i idhullit të përkushtuar atij dhe adhurimi i tij, që, më në fund, ndjenjat dhe lutja, të orientohen drejt babait absolut qiellor.

Frojdi, ndërkaq, harron se ideja për All-llahun ka lindur në shoqëritë primitive dhe bashkësitë fisnore para fshehjes dhe ngulfatjes së dëshirës seksuale, edhe para ndalimit seksual me të cilin nëna i ndalohet djalit, e babai vajzës. Historia, madje, në shekujt e shtyrë, na përmend se si faraonët i kanë marrë për gra vajzat dhe motrat e veta... për këtë kompleksi i Edipit, në bashkësitë si kjo, nuk ka kurrfarë domethënie. Madje edhe sikur t'i besonim Frojdit, atëherë duhet, në bazë të pohimeve të tij, që mashkulli të besojë në babain qiellor, kurse femra në nënën qiellore, në bazë të kompleksit të Elektrinit tek vajza, mirëpo, kjo ndarje nuk përmendet askund.

* * *

Kemi ardhur deri te problemi më i rëndë kur janë në pyetje mohuesit dhe mohimi i tyre. Ky është problemi i së keqes i cili për ta paraqet argument mbi argumentet dhe themel të të gjitha dëshmive të tyre.

Thonë se si mund të jetë që botën ta ketë krijuar Krijuesi Absolut, I Urtë, I Dijshëm, Mëshirëplotë dhe Fisnik, kur te ajo gjenden kaq të këqija dhe vese (njolla), e tëra është zhytur në gjak?

Diskutimi për të keqen është i vjetër sa edhe historia... Në këtë pyetje ekzistojnë më shumë përgjigje:

E para: Nuk mund të gjykohet mbi rrëfimin nëse merret pjesë vetëm në një akt të tij... Djali qan kur i ati e shpie që ta operojnë duke e konsideruar këtë të keqe të madhe, por pas një kohe të caktuar konstaton se pas kësaj të keqe të përkohshme, fshihej e mira e vazhdueshme e cila ka merituar që për këtë pak të pësojë dhe të durojë... Ngjashëm është edhe me jetën tonë e cila ende nuk është mbaruar, kurse me vdekjen, megjithatë, nuk lëshohet perdja, por ka ende akte të tjera, dhe nuk mundet nga ky aspekt dhe nga ky akt kalimtar që e jetojmë, të gjykohet mbi këshillueshmërinë e tërë tregimit.

E dyta: Është e qartë se ndërtimi i personalitetit njerëzor, moralit, përpjekjeve dhe vendosmërisë së tij, është fort i lidhur me vështirësitë që i duron njeriu... Po mos të ishin vështirësitë, çështja, siç thotë El-Mutenebbiu, do të ishte ndryshe:

*“Sikur të ishte e mundur të gjithë njerëzit do të sundonin,
Por edhe bujaria e tepruar varfëron
sikur që edhe guximi i papeshuar është fatal”.*

Për këtë falja nuk ka kurrfarë kuptimi pa kundërvajtje, mëshira pa dhembje, drejtësia pa padrejtësi.

Nëpërmjet fatkeqësisë, durimit, dhembjes dhe mundimit zhvillohen virtytet pozitive te njeriu.

Shembull të ngjashëm kemi te loja siç është shahu, ku pjesëmarrësi në lojë ka mundësi që me një lëvizje të dorës t’ia rrëzojë mbretin rivalit dhe t’u shmanget vështirësive, duke mos përfillur, natyrisht, rregullat e lojës... Mirëpo, ku është dhe në çka është ëmbëlsia e fitores?... Loja aq e bukur shndërrohet në gjë qesharake dhe neveritëse.

E treta: Ajo që na duket si e metë dhe mangësi me të parit parcial, e konsiderojmë këtë për begati dhe të mirë me të parit e tërësishëm gjatë prizmit dhe perspektivës historike... Kjo njëjtë duket sikur kur i afrohemi ndonjë fotografie, përkatësisht një pjese të saj, dhe në të vërejmë diç që i përgjan njollës së ndytë, e që, kur të largohemi, duket hije e cila luan rolin e domosdoshëm në bukurinë e tërësishme të fotografisë... Po ashtu është rasti me tërmetin, vullkanet dhe katastrofat natyrore, marrë në përgjithësi, sepse e luajnë rolin e dobishëm në kthimin dhe vënien e ekuilibrit ndërmjet brendisë së turbulluar, të zjarrtë e që vlon të tokës dhe kores së saj të fuqishme e të palëkundshme.

Tërmeti i kthen malet në vendet e tyre, pas rrëshqitjeve që ndodhin pas çdo numri të caktuar vitesh... Kurse malet, siç e dimë, janë barrë dhe bartës të cilët e përforcojnë koren e tokës, e mbajnë në vendin e saj, e sikur të mos jenë, ajo do të shpërthente dhe do të zhdukej në kozmos për shkak të veprimit të brendisë së tokës e cila vlon sikur kazani dhe zgjerohet duke kryer ndikim të madh në të gjitha anët e kores së tokës.

Këto janë katastrofa të cilat shkatërrojnë me mijëra jetë në interes të ruajtjes së jetës dhe njerëzisë, dhe në interes të vazhdimit të jetës së kësaj bote deri në çastin e caktuar.

Sidoqoftë, njeriu vdes, në tërmet ose pa të.

E katërta: E keqja është haraç për lirinë të cilën All-llahu ia ka dhuruar njeriut. Për këtë liria, e cila i është dhënë njeriut, nuk do të kishte kurrfarë domethënie po qe se njeriu të mos e kishte të drejtën dhe lirinë e gabimit, sikur që ka të drejtë e liri të jetë korrekt.

Mëkati e ka përcjellë lirinë në udhëtimin e saj të gjatë dhe ka qenë haraç i saj... Për këtë historia e njeriut, në fakt, është histori e përpjekjes dhe mëkatit.

Nga mëkati është krijuar e keqja.

Ka ekzistuar vetëm një alternativë, e kjo është që njeriu të lindet i detyruar të zgjedhë një, përkatësisht të mirën... Kjo dtt. humbje e lirisë, që është edhe më keq.

E pesta: E keqja dhe e mira janë vetëm dy fytyra në një kartëmonedhë. Vërshimi është i mirë nga një anë, kurse i keq nga ana tjetër... Luftërat njëkohësisht janë shkatërrim dhe jetë... Ato paraqesin kontraste të mëdha që kanë formuar struktura të atilla njerëzore që e kanë unjtësuar njerëzinë në bashkësi të mëdha dhe i kanë afruar kontinentet njërin me tjetrin... Luftërat i kanë organizuar njerëzit në familje të ngushtë, të gjerë, në fise, popull dhe popullata që më në fund të vendosen në një tavolinë botërore në Këshillin e Sigurimit, rreth të cilit të gjithë së bashku ulen... Mjetet e mëdha që shpenzohen për synime luftarake dhe hulumtimet kushtuar kohëve të luftës, sollën deri te transfuzioni i gjakut, transplantimi i organeve, energjitë atomike, raketat, avionët reaktivë, nëndetëset, prodhimi i çelikut, barutit dhe radarëve.

E gjashta: E keqja në esencë nuk ekziston, por ajo është rrënim dhe mohim i së mirës. Ky është destruksion i së mirës e cila e ka përcjellë kufizueshmërinë e njeriut dhe ka ecur paralelisht me jopërsosurinë e krijesave të gjalla... Nuk ka qenë e mundur që të krijohet krijesë e kufizuar pa kufij dhe pa të meta.

Ka qenë një mundësi që njeriu të krijohet i përsosur, pa të meta, përkatësisht që prej fillimit të krijohet zot, që është absurde... Është e pamundur që të jenë shumësi zotash... Çfarë mençurie është në atë, kur Absoluti është një në qenien e Tij dhe kur nuk i nevojitet tjetri?... Si do të krijohet Zoti Absolut?... Ky është absurdi i dytë logjik, të jetë i përsosur dhe që njëkohësisht të mbështetet në tjetrin në ekzistencën e vet.

Kërkesa jonë që All-llahu të na sendërtojë këto absurditete logjike, është e ngjashme me dëshirën tonë që Ai mbledhjen një plus tre, të na e barazojë me zero, në vend të katër... Kjo dmth. se ne konsiderojmë se All-llahu është krijues i kotësirave... krejt këtë e bëjmë nga shkak që të na çlirojë nga vështirësitë dhe të na ofrojë kënaqësi. E prej kur kjo kënaqësi është bërë cilësi që numërohet në vlerat e larta morale?

Na mbetet që pas kësaj t'i pyesim ata që dëshirojnë që kjo kënaqësi t'u jetë xhenneti, a e meritojnë xhennetin dhe ç'kanë dhënë në rrugën e sendërtimit të kësaj?

Është thënë mjaft për problemin e së keqes.

Ky problem është i përhershëm.

Ka qenë e domosdoshme që të gjendet e keqja që virtyti njerëzor ka për detyrë dhe obligim që t'i kundërvihet.

Mirëpo, disa mohues kanë nxituar në gjykim dhe nga fenomeni i së keqes kaluan në përfundim të ngutshëm me çka e padisin Krijuesin... Kanë parashtruar se bota ka krijues me fuqi të kufizuar, me shkathtësi të dobët, të lidhur me rastet dhe rrethanat që i pranon, zotit që nuk dallon shumë nga kryepari i fisit i cili është me aftësi të kufizuara. Ndër këta mohues është edhe anglezi Xhon Stjuart Mili.

Të tjerët pohojnë se All-llahu do të emanojë nga materia, sepse sikur që jeta gradualisht ka emanuar në florë, faunë dhe njeri, ashtu do të vijë koha kur jeta do të emanojë në qenie Absolute, All-llahun, që do të prezentojë apogjenë e evolucionit dhe fjalën e tij të fundit.

Këto, ndërkaq, nuk na kanë thënë ç' do të jetë detyra e kësaj qenie absolute e cila do të shfaqet atëherë kur për të më nuk do të ketë nevojë, në rast se e pranojmë

emanacionin, i cili, gjithsesi, paraqet absurd logjik sipas të cilit e pakufizuara duhet të shfaqet nga e kufizuara.

Sa u përket pozitivistëve, si Ogist Konti, konsideronin se është më mirë ta lënë këtë problem të tërë, ta lëshojnë diskutimin për të dhe ta injorojnë, duke u udhëhequr me faktin se arsyeja nuk është në gjendje ta kuptojë të vërtetën përfundimtare, sikur edhe duke u nisur nga pikëpamja se është e pashpresë të tentohet që të arrihet ajo që bën pjesë në rrafshin e metafizikës, ose ta zbulojë esencën e të padukshmes, apo All-llahut... Kanë folur se progresi, metodat dhe teknologjia që i ofron shkenca, janë të mjaftueshme ta bëjnë të lumtur njeriun, dhe se për njeriun mjafton që t'i përkushtohet kësaj ane të mundshme, dituritë dhe risitë e së cilës i njeh në përsosuri dhe të cilat duhet edhe më tepër t'i përparojë në interes të ardhmërisë më të lumtur. Sipas tyre, njeriu nuk duhet të humb kohën duke meditar për All-llahun dhe fshehtësitë e Tij... Por, këtu harrojnë se ekzistojnë metodat tjera të njohjes së asaj që nuk mund të njihet me arsye dhe me logjikë dialektike, dhe se njeriu nuk është dhuruar vetëm me logjikë, porse është i dhuruar edhe me fuqinë e brendshme të vrojtimit dhe me shqisat inspirative.

Besimtari me njohjen e zhvilluar të brendshme mund ta arrijë të vërtetën për All-llahun deri në atë masë që e harron këtë botë, e harron veten, dhe se, duke u kënaqur në afërsinë e All-llahut, privohet nga çdo gjë... Kjo ndjenjë e rafinuar e besimtarit nuk mund të mohohet me gjestikulacion të rëndomtë të dorës, vetëm për atë se të tjerët janë të privuar nga ajo ndjenjë, sepse edhe i shurdhëri nuk ka të drejtë t'i mohojë zërat, as i verbëri dritën e diellit vetëm për atë se ai nuk e sheh...

Nëse kësaj ia shtojmë atë që e kemi zbuluar në fushën e psikologjisë, fenomeni i konformitetit të mendimeve, largpamësia, parandjenja e fatkeqësisë para ndodhjes së saj, rasti i konformitetit të mendimeve të të hipnotizuarit dhe hipnotizuesit në hipnozë... Shpezët shtegtare e dinë rrugën pa posedimin e ndjenjave të caktuara. Tërë kjo na ka zbuluar disa fshehtësi të arsyes dhe të panjohurat e saj dhe na ka sjellë në errësitat e të padukshmes dhe të panjohurës, e ka ndriçuar dhe ngjallur, që sërish të bëhet objekt i besimit dhe i hulumtimit.